

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO

Warszawa, dnia 6 czerwca 2025 r.

Poz. 5577

UCHWAŁA NR 105/XIV/2025 RADY MIEJSKIEJ W BODZANOWIE

z dnia 29 maja 2025 r.

w sprawie przyjęcia „Gminnego Programu Opieki nad zabytkami Miasta i Gminy Bodzanów na lata 2025–2028”

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 9, art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1465 ze zm.) oraz art. 87 ust. 1 i ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2024 r., poz. 1292), po uzyskaniu opinii Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Rada Miejska w Bodzanowie uchwala, co następuje:

§ 1. Uchwala się „Gminny Program Opieki nad zabytkami Miasta i Gminy Bodzanów na lata 2025-2028” stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Miasta i Gminy Bodzanów.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Mazowieckiego.

Przewodnicząca Rady Miejskiej w Bodzanowie

Elżbieta Golańska

Załącznik do uchwały Nr 105/XIV/2025
Rady Miejskiej w Bodzanowie
z dnia 29 maja 2025 r.

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP	2
2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	4
2.1. STRATEGICZNE CELE POLITYKI PAŃSTWA W ZAKRESIE OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI	6
2.2. RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z DOKUMENTAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZTWA I POWIATU	9
2.3. RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z DOKUMENTAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY	16
3. CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO MIASTA I GMINY BODZANÓW	21
3.1. Zarys historii obszaru gminy	21
3.2. Krajobraz kulturowy	23
3.3. Zabytki nieruchome	26
3.4. Zabytki archeologiczne	37
3.5. Zabytki ruchome	40
3.6. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych	41
3.7. Dziedzictwo niematerialne	41
4. ZABYTKI OBJĘTE PRAWNYMI FORMAMI OCHRONY	44
4.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków	44
4.2. Zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków	45
4.3. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków miasta i gminy Bodzanów	46
5. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ	47
6. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE, PRIORYTETY I KIERUNKI DZIAŁAŃ GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	50
7. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	54
8. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	58
9. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	61
9.1. DOTACJE I FINANSOWANIE ZE ŚRODKÓW KRAJOWYCH	61
9.2. ŚRODKI EUROPEJSKIE I FUNDUSZE ZEWNĘTRZNE	64
9.3. PARTNERSTWA PUBLICZNO-PRYWATNE I INICJATYWY LOKALNE	65
10. PODSUMOWANIE	67
11. ZAŁĄCZNIKI	69
GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW MIASTA I GMINY BODZANÓW – ZABYTKI NIERUCHOME	69
GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW MIASTA I GMINY BODZANÓW – ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE	76

1. WSTĘP

Gminny program opieki nad zabytkami dla miasta i gminy Bodzanów na lata 2025-2028 jest dokumentem, który określa kierunki działań na rzecz ochrony, promocji i zrównoważonego wykorzystania dziedzictwa kulturowego. Program powstał zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, realizując ustawowy obowiązek gminy wynikający z art. 87 tej ustawy.

Dziedzictwo kulturowe miasta i gminy Bodzanów to unikatowy zasób historyczny, który obejmuje zarówno materialne świadectwa przeszłości, jak i niematerialne tradycje lokalne. Na jego bogactwo składają się zabytkowy układ urbanistyczny i układy ruralistyczne, obiekty sakralne, dzieła techniki oraz elementy krajobrazu kulturowego, a także przekazywane z pokolenia na pokolenie zwyczaje i obrzędy. Dbłość o te zasoby stanowi podstawę budowy tożsamości lokalnej, a także wzmacnia więzi społeczne.

Głównym celem programu jest poprawa stanu zachowania zabytków, ich udostępnienie mieszkańcom i turystom oraz wzmocnienie ich roli jako elementu zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego. W szczególności program zakłada wykorzystanie dziedzictwa kulturowego w edukacji, promocji oraz tworzenie nowych produktów turystycznych, co przyczyni się do zwiększenia atrakcyjności gminy.

Opracowanie i realizacja programu odbywają się przy zaangażowaniu szerokiego grona interesariuszy, w tym władz samorządowych, właścicieli zabytków, organizacji pozarządowych, środowisk naukowych oraz społeczności lokalnej. Współpraca międzysektorowa stanowi kluczowy element sukcesu programu, a jego realizacja przyniesie korzyści zarówno mieszkańcom, jak i przyszłym pokoleniom.

Program w swoich działaniach wpisuje się również w cele zrównoważonego rozwoju, kładąc nacisk na ochronę dziedzictwa w sposób zgodny z potrzebami środowiska naturalnego oraz zasadami ładu przestrzennego. Przyjęte rozwiązania pozwolą na harmonijne połączenie ochrony kulturowej i przyrodniczej gminy, wzmacniając jej pozycję na mapie regionu jako miejsca o wyjątkowej wartości historycznej i krajobrazowej.

Gminny program opieki nad zabytkami dla miasta i gminy Bodzanów na lata 2025-2028 kontynuuje starania samorządu o systematyczne i perspektywiczne prowadzenie działań z obszaru ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym miasta i gminy wyrażone w poprzedniej wersji niniejszego dokumentu obowiązującego w latach 2021-2024.

Uprzednio obowiązujący Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Bodzanów na lata 2021-2024 przyjęty Uchwałą nr 281/XXX/2021 Rady Gminy Bodzanów dnia 30 czerwca 2021 r.

Aktualnie opracowany Gminny program opieki nad zabytkami dla miasta i gminy Bodzanów na lata 2025-2028 – bazując w znacznej mierze na doświadczeniach wynikających z realizacji uprzedniego dokumentu – w części modyfikuje i jednocześnie wyznacza nowe cele.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podstawą prawną opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2024 r. poz. 1292), w szczególności przepisy art. 87, które nakładają na jednostki samorządu terytorialnego obowiązek sporządzania programów opieki nad zabytkami.

Zgodnie z ustawą, celem programu jest:

- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

W programie uwzględniono również przepisy innych aktów prawnych, które mają zastosowanie w zakresie ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym, w tym:

1. Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., która w art. 5 oraz art. 86 wskazuje na obowiązek ochrony środowiska i dziedzictwa narodowego jako wspólnego dobra.
2. Ustawę z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2024 r. poz. 1465), która w art. 7 ust. 1 pkt 9 określa zadania własne gmin w zakresie kultury, ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.
3. Ustawę z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 2024 r. poz. 1130), która reguluje kwestie ochrony dziedzictwa kulturowego w procesie kształtowania przestrzeni.

4. Ustawę z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. z 2024 r. poz. 1478), w zakresie ochrony krajobrazu kulturowego jako elementu środowiska naturalnego.
5. Ustawę z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz.U. z 2024 r. poz. 54), która wspiera działania zintegrowane w zakresie ochrony środowiska i dziedzictwa.

Ponadto, opracowanie programu zostało dostosowane do Krajowego program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026.

Program po przyjęciu uchwałą Rady Miejskiej w Bodzanowie stanowi element strategii rozwoju gminy, integrując ochronę dziedzictwa kulturowego z działaniami w obszarach planowania przestrzennego, ochrony środowiska oraz rozwoju społeczno-gospodarczego.

2.1. STRATEGICZNE CELE POLITYKI PAŃSTWA W ZAKRESIE OCHRONY ZABYTEKÓW I OPIEKI NAD ZABYTEKAMI

Ochrona dziedzictwa kulturowego stanowi jedno z kluczowych zadań państwa, realizowanych zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz strategiami i programami rządowymi. Zabytki są nieodłącznym elementem tożsamości narodowej, historycznej i kulturowej Polski, a ich zachowanie jest warunkiem zrównoważonego rozwoju społecznego i gospodarczego.

Państwo polskie realizuje politykę ochrony zabytków na poziomie centralnym i samorządowym, integrując działania różnych instytucji oraz organizacji pozarządowych. Podstawowym dokumentem określającym kierunki polityki w tym zakresie jest Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023–2026, przyjęty uchwałą Rady Ministrów nr 242 z dnia 8 grudnia 2023 r.

Cele strategiczne polityki ochrony zabytków

- Cel główny

Podstawowym celem krajowej polityki ochrony zabytków jest zwiększenie odporności zasobu zabytkowego, co oznacza zarówno poprawę jego stanu technicznego, jak i wzmocnienie jego roli w polityce zrównoważonego rozwoju.

- Cele szczegółowe

W ramach realizacji polityki państwa przyjęto trzy kluczowe cele szczegółowe:

1. Weryfikacja zasobu zabytków i wzmocnienie narzędzi ochrony dziedzictwa o wyjątkowej wartości
 - Udoskonalenie ewidencji i rejestrów zabytków,
 - Identyfikacja obiektów o szczególnym znaczeniu historycznym i kulturowym,
 - Wzmocnienie ochrony zabytków archeologicznych i nieruchomości,
 - Rozwój systemów informacji o zabytkach i ich dostępności online.
2. Wzmocnienie potencjału organizacyjnego systemu ochrony zabytków
 - Optymalizacja struktur administracyjnych w zakresie ochrony dziedzictwa,
 - Zwiększenie kompetencji organów konserwatorskich i administracji samorządowej,
 - Wspieranie współpracy między instytucjami ochrony zabytków, organizacjami pozarządowymi i społecznościami lokalnymi,
 - Wykorzystanie nowych technologii w dokumentacji i zarządzaniu zabytkami.
3. Rola zabytków w zrównoważonym rozwoju (edukacja i partycypacja społeczna)

- Wzmacnianie roli zabytków w budowaniu lokalnej i narodowej tożsamości,
- Upowszechnienie wiedzy na temat ochrony zabytków poprzez edukację i kampanie społeczne,
- Wspieranie inicjatyw społecznych i wolontariatu w zakresie ochrony dziedzictwa,
- Zwiększenie roli zabytków w turystyce i rozwoju lokalnym.

Priorytety działań do 2026 roku

Do 2026 roku polityka państwa koncentruje się na następujących działaniach priorytetowych:

- Ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości, w tym obiektami wpisanymi na listę UNESCO oraz Pomnikami Historii,
- Realizacja zobowiązań międzynarodowych, wynikających m.in. z konwencji UNESCO i Rady Europy,
- Cyfryzacja procesów administracyjnych w ochronie zabytków,
- Wzmacnianie zastosowania nowych technologii w dokumentacji, konserwacji i zarządzaniu zabytkami,
- Dostosowanie systemu ochrony zabytków do zmian klimatycznych i minimalizacja zagrożeń związanych z ekstremalnymi warunkami pogodowymi,
- Podnoszenie świadomości społecznej w zakresie wartości i znaczenia dziedzictwa kulturowego.

Powiązania z innymi dokumentami strategicznymi

Polityka państwa w zakresie ochrony zabytków jest ściśle powiązana z kluczowymi dokumentami strategicznymi:

- Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do 2020 r. (z perspektywą do 2030 r.), która podkreśla rolę kultury i dziedzictwa w rozwoju kraju,
- Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030, uwzględniająca ochronę dziedzictwa jako element budowania więzi społecznych,
- Polityka Ekologiczna Państwa 2030 (PEP 2030), przewidująca działania na rzecz adaptacji zabytków do zmian klimatycznych,
- Europejski Zielony Ład, który wspiera modernizację zabytków w kierunku zrównoważonego użytkowania.

Rola samorządów w realizacji polityki ochrony zabytków

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków, jednostki samorządu terytorialnego odgrywają kluczową rolę w ochronie dziedzictwa kulturowego. Obowiązki gmin obejmują:

- Prowadzenie gminnej ewidencji zabytków,
- Opracowanie i wdrażanie Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami,
- Zapewnienie ochrony zabytków poprzez miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego,
- Podejmowanie działań edukacyjnych i promocyjnych w zakresie dziedzictwa kulturowego.

Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków koncentrują się na zwiększeniu odporności zabytków, poprawie ich dokumentacji oraz wdrażaniu nowoczesnych narzędzi zarządzania dziedzictwem. Kluczowym aspektem jest wzmacnianie roli społeczności lokalnych i samorządów, które są odpowiedzialne za wdrażanie działań na poziomie gminnym. Priorytetem na lata 2023–2026 jest również cyfryzacja ochrony zabytków, edukacja społeczna oraz dostosowanie systemu ochrony do wyzwań klimatycznych.

2.2. RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z DOKUMENTAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZTWA I POWIATU

Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego w Polsce realizowana jest na kilku poziomach administracyjnych: krajowym, wojewódzkim, powiatowym i gminnym. Każdy z tych szczebli pełni określoną rolę, a ich działania powinny być ze sobą skoordynowane.

Gminny program opieki nad zabytkami miasta i gminy Bodzanów jest spójny z dokumentami strategicznymi opracowanymi na poziomie województwa mazowieckiego i powiatu plockiego. Powiązania te umożliwiają skuteczniejsze zarządzanie dziedzictwem kulturowym oraz pozyskiwanie środków na jego ochronę.

I. Program opieki nad zabytkami w województwie mazowieckim 2022-2025

Podstawowym dokumentem dotyczącym dziedzictwa kulturowego na poziomie regionalnym jest Program opieki nad zabytkami województwa mazowieckiego na lata 2022–2025, przyjęty uchwałą Sejmiku Województwa Mazowieckiego nr 1721/267/21 z dnia 26 października 2021 r. Program ten określa priorytety i kierunki działań w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego w województwie.

Program na lata 2022-2025 kontynuuje misję poprzedniego Programu na lata 2018-2021, która brzmi:

Podnieść skuteczność opieki nad zabytkami i dziedzictwem niematerialnym w województwie mazowieckim.

Misji będzie towarzyszyć wizja strategiczna opieki nad zabytkami, będąca zapisem pożądanego stanu docelowego w 2025 r. Przyjęto założenie polegające na polepszeniu się opieki nad zabytkami m.in. poprzez powstanie forum gminnych specjalistów opieki nad zabytkami, wzrost dumy lokalnych społeczności z posiadanych zasobów dziedzictwa kulturowego oraz wzrost świadomości obowiązków opieki nad zabytkami. Położono również nacisk na dokumentację niedocenianego wcześniej dziedzictwa XX w.

W odpowiedzi na identyfikację najważniejszych problemów w opiece nad zabytkami (niska świadomość wartości dziedzictwa kulturowego, trudności w dostępie do środków finansowych na opiekę nad zabytkami oraz nieskuteczne narzędzia działań w zakresie opieki nad zabytkami) określono trzy obszary strategiczne - będące obszarami koncentracji działań.

Towarzyszące im, w każdym z obszarów, cele strategiczne realizowane przez przedsięwzięcia strategiczne.

Cele wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami 2022–2025:

1. Edukacja kształtująca świadomość i postawy poprzez wsparcie edukacyjne samorządów lokalnych i właścicieli zabytków oraz kształtowanie postawy zainteresowania dziedzictwem.
2. Optymalizacja systemu dostępu do środków finansowych – zwiększenie wsparcia dla właścicieli zabytków oraz podmiotów zajmujących się ich ochroną.
3. Stworzenie skutecznych narzędzi zarządzania dziedzictwem – cyfryzacja danych, inwentaryzacja zabytków, a także rozwój instrumentów prawnych i organizacyjnych.

II. Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 r. *Innowacyjne Mazowsze* (uchwała nr 158/13 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 28 października 2013 r.)

Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 r. Innowacyjne Mazowsze to kluczowy dokument określający priorytety rozwoju regionu, uwzględniający zarówno aspekty gospodarcze, społeczne, jak i kulturowe. Dokument ten podkreśla znaczenie ochrony dziedzictwa kulturowego i jego wykorzystania w działalności gospodarczej oraz rozwoju turystyki, co jest zgodne z założeniami Gminnego programu opieki nad zabytkami.

Podstawowym celem strategii jest rozwój gospodarki Mazowsza, w tym wzmocnienie eksportu w przemyśle zaawansowanych i średniozaawansowanych technologii oraz w sektorze przetwórstwa rolno-spożywczego. Drugim kluczowym celem strategicznym jest wykorzystanie potencjału kultury i dziedzictwa kulturowego oraz walorów środowiska przyrodniczego dla rozwoju regionu i poprawy jakości życia mieszkańców.

W tym kontekście strategia wyznacza następujące kierunki działań, istotne dla Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami:

1. Wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego oraz potencjału dziedzictwa kulturowego do zwiększenia atrakcyjności turystycznej regionu – rozwój turystyki kulturowej opartej na zasobach historycznych i zabytkach.
2. Upowszechnienie kultury i twórczości – wspieranie inicjatyw lokalnych związanych z ochroną i promocją dziedzictwa, organizacja wydarzeń kulturalnych oraz działalność edukacyjna.

3. Kreowanie miast i miejscowości jako centrów aktywności kulturalnej – podkreślenie roli dziedzictwa w rozwoju społeczności lokalnych poprzez modernizację przestrzeni miejskich i rewitalizację historycznych centrów miast i wsi.
4. Wspieranie rozwoju przemysłu kreatywnego – rozwój branż związanych z kulturą, sztuką i tradycją, które mogą przyczynić się do ochrony dziedzictwa oraz zwiększenia atrakcyjności turystycznej regionu.
5. Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego w działalności gospodarczej – integracja zabytków i tradycji z rozwojem lokalnej przedsiębiorczości, np. poprzez wsparcie dla rzemiosła, tradycyjnych produktów regionalnych i usług turystycznych.

Założenia Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 r. są w pełni zgodne z celami Gminnego programu opieki nad zabytkami, szczególnie w obszarach związanych z ochroną dziedzictwa, jego adaptacją do potrzeb turystycznych oraz wspieraniem lokalnej gospodarki opartej na tradycji i kulturze.

Dla miasta i gminy Bodzanów istotne są w szczególności następujące aspekty strategii:

- Rozwój turystyki kulturowej i historycznej poprzez wykorzystanie miejscowych zabytków oraz tworzenie atrakcyjnych szlaków turystycznych.
- Rewitalizacja i ochrona historycznych obiektów i układów przestrzennych, w tym tradycyjnej zabudowy i krajobrazu kulturowego.
- Integracja zabytków z działalnością gospodarczą, np. poprzez wsparcie rzemiosła i produktów regionalnych nawiązujących do lokalnej historii.
- Edukacja i popularyzacja dziedzictwa kulturowego wśród mieszkańców i turystów poprzez organizację wydarzeń, festiwali i warsztatów związanych z historią regionu.

Gminny program opieki nad zabytkami miasta i gminy Bodzanów uwzględnia założenia Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 r., integrując działania związane z ochroną i promocją dziedzictwa kulturowego z rozwojem gospodarczym i społecznym regionu. Dzięki temu możliwe jest skuteczniejsze zarządzanie zabytkami, rozwój turystyki oraz kreowanie nowych form działalności gospodarczej opartych na tradycji i kulturze regionu.

III. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego przyjęty został uchwałą nr 22/18 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 19 grudnia 2018 r. i stanowi

kluczowy dokument strategiczny, określający strukturę przestrzenną regionu oraz zasady jego rozwoju. Jego podstawową funkcją jest koordynacja planowania przestrzennego na poziomie krajowym, wojewódzkim i lokalnym, co pozwala na harmonijną integrację działań gospodarczych, społecznych oraz środowiskowych.

Samorząd Województwa Mazowieckiego prowadzi politykę zrównoważonego rozwoju, uwzględniającą ochronę i zagospodarowanie dziedzictwa kulturowego. Dokument ten wskazuje na potrzebę zachowania spójności społeczno-gospodarczej i terytorialnej, wzmacniania konkurencyjności regionu oraz rozwijania nowych miejsc pracy, przy jednoczesnej ochronie krajobrazu kulturowego i historycznego.

Wśród priorytetów Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego istotne dla Gminnego programu opieki nad zabytkami są:

1. Realizacja założeń Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami, w tym integracja działań konserwatorskich na poziomie wojewódzkim, powiatowym i gminnym.
2. Zachowanie i kreowanie ładu przestrzennego poprzez ochronę i kształtowanie krajobrazu kulturowego oraz jego elementów regionalnych.

Aby osiągnąć te cele, Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego przewiduje:

- przeciwdziałanie negatywnym skutkom urbanizacji i rurbanizacji – wdrażanie mechanizmów ograniczających degradację historycznych układów przestrzennych i rozlewanie się zabudowy na obszary o wysokiej wartości kulturowej;
- wzmocnienie przestrzennych walorów obiektów oraz układów historycznych – rewitalizacja, restauracja oraz rekultywacja terenów przemysłowych, zdegradowanych i zaniedbanych;
- ochronę i rewaloryzację obiektów oraz obszarów historycznych, w tym architektury drewnianej, przemysłowej, dworskiej, obronnej oraz zabytków techniki i nauki. Szczególne znaczenie ma zachowanie zabytków o wartości symbolicznej;
- odbudowę i rekonstrukcję obiektów dziedzictwa narodowego zniszczonych w wyniku działań wojennych lub katastrof naturalnych;
- tworzenie i rozwój sieci miast historycznych oraz atrakcji krajobrazowo-architektonicznych, które mogą stanowić podstawę szlaków turystyki kulturowej;
- budowę i rozwój instytucji muzealnych poświęconych dziedzictwu kulturowemu i przemysłowemu regionu, m.in. Stacji Muzeum, Muzeum Centralnego Okręgu Przemysłowego na terenie dawnej Fabryki Broni oraz Centrum Nauki im. T. Sołtyka w Radomiu;

- ochronę regionów etnograficznych i krain historycznych, które są istotnym elementem krajobrazu kulturowego i mogą stanowić bazę do współpracy z sąsiadującymi województwami.

Dla miasta i gminy Bodzanów kluczowe znaczenie mają założenia Planu dotyczące:

- Zintegrowanego zarządzania zabytkami i krajobrazem kulturowym, co umożliwia skuteczniejsze działania konserwatorskie oraz dostosowanie polityki przestrzennej gminy do wytycznych województwa.
- Wsparcia dla działań rewitalizacyjnych i ochronnych, co stwarza możliwość pozyskiwania środków na renowację zabytków oraz wdrażania programów ochrony krajobrazu kulturowego.
- Rozwoju turystyki kulturowej, w tym wykorzystania historycznych układów urbanistycznych i obiektów zabytkowych jako elementów atrakcyjnych dla mieszkańców i turystów.

Gminny program opieki nad zabytkami miasta i gminy Bodzanów jest zgodny z wytycznymi Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego. Dokument ten określa priorytety w zakresie ochrony i kształtowania krajobrazu kulturowego, które są integralnym elementem polityki gminnej. Dzięki jego uwzględnieniu, gmina może skuteczniej koordynować działania konserwatorskie, chronić historyczny układ przestrzenny i pozyskiwać wsparcie finansowe na ochronę dziedzictwa.

IV. Strategia rozwoju powiatu plockiego na lata 2023-2027

Strategia Rozwoju Powiatu Plockiego na lata 2023–2027, przyjęta uchwałą nr 396/XLII/2022 Rady Powiatu w Płocku z dnia 21 grudnia 2022 r., to fundamentalny dokument określający kierunki rozwoju społeczno-gospodarczego powiatu. Jego celem jest zapewnienie zrównoważonego rozwoju regionu poprzez identyfikację priorytetowych obszarów działania oraz wyznaczenie celów strategicznych i operacyjnych. Strategia ta stanowi kontynuację wcześniejszych planów rozwojowych, dostosowując je do aktualnych potrzeb i wyzwań stojących przed powiatem.

W ramach strategii szczególny nacisk położono na ochronę i promocję dziedzictwa kulturowego jako istotnego elementu tożsamości regionalnej oraz czynnika stymulującego rozwój turystyki i gospodarki lokalnej. Kluczowe cele w tym zakresie obejmują:

1. Ochronę i konserwację zabytków: Zapewnienie odpowiednich działań konserwatorskich oraz wsparcia finansowego i organizacyjnego dla właścicieli obiektów zabytkowych.
2. Rewitalizację obszarów historycznych: Przywracanie świetności zaniedbanym przestrzeniom o wartości historycznej poprzez ich modernizację i adaptację do nowych funkcji społeczno-gospodarczych.
3. Promocję dziedzictwa kulturowego: Organizowanie wydarzeń kulturalnych, festiwali oraz kampanii promocyjnych mających na celu zwiększenie świadomości mieszkańców i turystów na temat lokalnego dziedzictwa.
4. Współpracę z organizacjami pozarządowymi: Angażowanie lokalnych stowarzyszeń i fundacji w działania na rzecz ochrony i promocji zabytków oraz kultury regionu.

Dla miasta i gminy Bodzanów uwzględnienie założeń strategii powiatowej w lokalnym programie opieki nad zabytkami jest kluczowe dla:

- Zabezpieczenia i odnowy lokalnych zabytków: Skorzystanie z możliwości wsparcia oferowanego na poziomie powiatu w zakresie prac konserwatorskich i restauratorskich.
- Rozwoju turystyki kulturowej: Włączenie się w powiatowe inicjatywy promujące szlaki turystyczne i wydarzenia kulturalne, co może przyczynić się do zwiększenia ruchu turystycznego w gminie.
- Pozyskiwania funduszy: Ubieganie się o środki finansowe dostępne w ramach programów powiatowych dedykowanych ochronie dziedzictwa kulturowego.
- Współpracy międzygminnej: Realizacja wspólnych projektów z sąsiednimi gminami w zakresie ochrony i promocji dziedzictwa, co może przynieść korzyści skali i wymiany doświadczeń.

V. Program Współpracy Powiatu Płockiego z Organizacjami Pozarządowymi oraz Innymi Podmiotami Prowadzącymi Działalność Pożytku Publicznego na 2025 rok

Program Współpracy Powiatu Płockiego z Organizacjami Pozarządowymi oraz Innymi Podmiotami Prowadzącymi Działalność Pożytku Publicznego na 2025 rok, przyjęty uchwałą nr 48/VI/2024 Rady Powiatu w Płocku z dnia 27 listopada 2024 r., to dokument określający zasady i formy współdziałania samorządu powiatowego z sektorem pozarządowym. Celem programu jest budowanie partnerstwa na rzecz realizacji zadań publicznych, w tym w obszarze kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

Program przewiduje różnorodne formy współpracy z organizacjami pozarządowymi, takie jak:

- Zlecanie realizacji zadań publicznych – poprzez konkursy ofert na projekty związane z ochroną zabytków, edukacją kulturalną czy organizacją wydarzeń promujących dziedzictwo regionu.
- Wsparcie merytoryczne i szkoleniowe – organizowanie szkoleń, warsztatów oraz doradztwa dla przedstawicieli organizacji pozarządowych działających w sferze kultury i ochrony dziedzictwa.
- Wspólne inicjatywy i projekty – realizacja partnerskich przedsięwzięć mających na celu promocję i ochronę lokalnego dziedzictwa kulturowego.

Dla miasta i gminy Bodzanów współpraca z organizacjami pozarządowymi w ramach powiatowego programu jest istotna z kilku powodów:

- Aktywizacja społeczności lokalnej – zaangażowanie mieszkańców w działania na rzecz ochrony i promocji zabytków poprzez współpracę z lokalnymi stowarzyszeniami i fundacjami.
- Pozyskiwanie dodatkowych środków – możliwość ubiegania się o dofinansowanie projektów kulturalnych i konserwatorskich ze środków powiatowych przeznaczonych dla organizacji pozarządowych.
- Wzmocnienie działań edukacyjnych i promocyjnych – realizacja programów informacyjnych i kampanii społecznych dotyczących ochrony dziedzictwa, organizowanych wspólnie z NGO.
- Tworzenie partnerstw na rzecz dziedzictwa kulturowego – rozwijanie inicjatyw związanych z rewitalizacją zabytków, ochroną krajobrazu kulturowego oraz organizacją wydarzeń historycznych i turystycznych.

Uwzględnienie w Gminnym programie opieki nad zabytkami założeń wynikających z Programu Współpracy Powiatu Płockiego z Organizacjami Pozarządowymi umożliwi gminie efektywniejsze działania w zakresie ochrony i promocji zabytków. Ścisła współpraca z organizacjami pozarządowymi przyczyni się do większej aktywizacji społeczności lokalnej, pozyskania środków na działania konserwatorskie i rozwijania turystyki kulturowej.

2.3. RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z DOKUMENTAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY

I. Strategia rozwoju gminy Bodzanów na lata 2017-2027” (uchwała nr 284/XLII/2018 Rady Gminy w Bodzanowie z dnia 31 stycznia 2018 r.)

Strategia Rozwoju Gminy Bodzanów na lata 2017–2027 jest podstawowym dokumentem planistycznym, określającym priorytety rozwoju społeczno-gospodarczego i przestrzennego gminy. Jej głównym celem jest poprawa jakości życia mieszkańców poprzez rozwój infrastruktury, turystyki, ochrony środowiska oraz wsparcie dla lokalnej gospodarki.

W ramach strategii podkreśla się znaczenie ochrony dziedzictwa kulturowego jako kluczowego elementu rozwoju turystyki i tożsamości lokalnej. Gminny program opieki nad zabytkami jest ściśle związany z celami strategicznymi tego dokumentu i wspiera jego realizację poprzez działania konserwatorskie, promocyjne oraz edukacyjne.

Powiązania z celami strategicznymi:

- Cel strategiczny 3: Rozwój turystyki i rekreacji
- Strategia zakłada, że walory kulturowe i historyczne gminy stanowią istotny element przyciągający turystów. Wskazuje konieczność ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego jako narzędzia podnoszenia atrakcyjności turystycznej gminy.

Powiązania z GPOZ:

- Identyfikacja i konserwacja kluczowych obiektów zabytkowych, które mogą stać się atrakcjami turystycznymi.
- Tworzenie szlaków turystyki kulturowej, obejmujących historyczne miejsca i zabytki.
- Współpraca z organizacjami turystycznymi w zakresie promocji dziedzictwa kulturowego.

- Cel operacyjny 2: Rozbudowa infrastruktury turystycznej
- Dokument wskazuje na konieczność poprawy infrastruktury turystycznej, w tym zagospodarowania terenów o znaczeniu historycznym.

Powiązania z GPOZ:

- Adaptacja zabytków do funkcji turystycznych, np. organizacja punktów informacyjnych przy historycznych obiektach.

- Ułatwienie dostępu do zabytków poprzez poprawę oznakowania i infrastruktury towarzyszącej (ścieżki, parkingi).
- Cel operacyjny 3: Poprawa atrakcyjności turystycznej i rekreacyjnej gminy
- Strategia podkreśla konieczność zachowania walorów krajobrazu kulturowego oraz odnowy historycznych przestrzeni.

Powiązania z GPOZ:

- Ochrona krajobrazu kulturowego poprzez kontrolę inwestycji w pobliżu zabytków.
- Wspieranie działań edukacyjnych i promocyjnych związanych z historią gminy.
- Współpraca z mieszkańcami i lokalnymi organizacjami w zakresie ochrony dziedzictwa.

Aby skutecznie wdrożyć założenia strategii w ramach GPOZ, konieczne jest podjęcie następujących działań:

- opracowanie inwentaryzacji zabytków i ich potencjału turystycznego,
- tworzenie programów rewitalizacji historycznych obiektów w kontekście turystyki,
- promowanie lokalnego rzemiosła i tradycji poprzez wydarzenia kulturalne, festiwale i warsztaty historyczne,
- uwzględnienie ochrony zabytków w planowaniu przestrzennym i rozwoju infrastruktury,
- współpraca z instytucjami kultury, organizacjami pozarządowymi i przedsiębiorcami na rzecz rozwoju turystyki kulturowej.

Gminny program opieki nad zabytkami miasta i gminy Bodzanów jest ściśle związany ze Strategią Rozwoju Gminy i stanowi jej uzupełnienie w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego. Wspólna realizacja założeń obu dokumentów pozwoli na zwiększenie atrakcyjności turystycznej gminy, poprawę jakości przestrzeni publicznych oraz wzmocnienie lokalnej tożsamości kulturowej.

II. Plan ogólny miasta i gminy Bodzanów (etap uzgodnień)

Plan Ogólny Miasta i Gminy Bodzanów, zgodnie z nowelizacją ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, ma zastąpić dotychczasowe Studium Uwarunkowań

i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego. Jest to kluczowy dokument określający politykę przestrzenną gminy, w tym zasady ochrony i zagospodarowania terenów cennych przyrodniczo i kulturowo.

Obecnie plan ogólny jest w fazie opracowywania, a jego ostateczny kształt będzie wynikiem analiz przestrzennych oraz konsultacji społecznych. Gminny program opieki nad zabytkami powinien zostać w przyszłości dostosowany do jego zapisów, aby zapewnić spójność działań konserwatorskich z polityką zagospodarowania przestrzennego gminy.

Ponieważ Plan Ogólny Miasta i Gminy Bodzanów jest w trakcie opracowywania, jego zapisy dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego nie są jeszcze znane. Niemniej jednak, GPOZ powinien być z nim spójny i uwzględniać rozwiązania dotyczące ochrony zabytków, krajobrazu kulturowego oraz zasad rewitalizacji historycznych obiektów. Współpraca w procesie planistycznym pozwoli na skuteczniejsze zarządzanie dziedzictwem gminy i jego ochronę w kontekście przyszłego zagospodarowania przestrzennego.

III. Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego na obszarze miasta i gminy Bodzanów

Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego (MPZP) są podstawowym narzędziem planowania przestrzennego w gminie, określając przeznaczenie terenów, zasady ich zabudowy oraz ochrony wartości przyrodniczych i kulturowych. Ich zapisy wpływają bezpośrednio na możliwości ochrony zabytków oraz zarządzania dziedzictwem kulturowym.

Gminny program opieki nad zabytkami powinien być spójny z obowiązującymi MPZP, uwzględniając ich ustalenia dotyczące ochrony konserwatorskiej, krajobrazowej oraz zasad rewitalizacji obiektów historycznych.

Na terenie miasta i gminy Bodzanów obowiązuje kilkanaście MPZP, jednak nie wszystkie zawierają bezpośrednie zapisy dotyczące ochrony zabytków.

- **nr 328/L/2014 Rady Gminy Bodzanów z dn. 14.11.2014 r.** w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gm. Bodzanów obejmującego teren wsi Białobrzegi – część wschodnia
- **nr 321/XVLI/14 Rady Gminy Bodzanów z dn. 29.09.2014 r.** w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gm. Bodzanów obejmującego obszar wsi Kępa Polska - dz. nr ewid. 261/1-261/9, 264/1-264/9

- **nr 302/XLV/2014 Rady Gminy Bodzanów z dn. 26.05.2014 r.** w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu działki nr ewid. 114/2 w miejscowości Borowice
- **nr 224/XXVIII/13 Rady Gminy Bodzanów z dn. 13.03.2013 r.** w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów aktywizacji gospodarczej w miejscowościach Cieśle, Nowy Reczyn, Reczyn
- **nr 31/V/11 Rady Gminy Bodzanów z dn. 24.02.2011 r.** w sprawie zmiany miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Bodzanów obejmującego teren wsi Kępa Polska
- **nr 119/XIX/08 Rady Gminy Bodzanów z dn. 11.09.2008 r.** w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obejmującego tereny wsi Nowe Miszewo i Miszewo Murowana w gm. Bodzanów
- **nr 131/XVIII/04 Rady Gminy Bodzanów z dn. 23.06.2004 r.** w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obszaru lokalizacji rurociągu paliwowego w gm. Bodzanów
- **nr 77/XI/03 Rady Gminy Bodzanów z dn. 30.08.2003 r.** w sprawie zmiany miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Bodzanów obejmującego teren wsi Kępa Polska
- **nr 32/IV/02 Rady Gminy Bodzanów z dn. 21.12.2002 r.** w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu zabudowy usługowej we wsi Borowice gm. Bodzanów – działka o nr ew. 174/6
- **nr 300/XL/2002 Rady Gminy Bodzanów z dn. 20.03.2002 r.** w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Bodzanów obejmującego teren wsi Białobrzegi – część wschodnią
- **nr 187/XXIX/00 Rady Gminy Bodzanów z dn. 02.12.2000 r.** w sprawie zmiany miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gm. Bodzanów dla terenu przeznaczonego na cele mieszkaniowe we wsi Cieśle.

Na podstawie przeanalizowanych MPZP można wskazać, że w kilku dokumentach brak szczegółowych zapisów o ochronie zabytków i stanowisk archeologicznych (zapis bez podkreślenia). Tam, gdzie nie ma zapisów o ochronie archeologicznej, może nie być stanowisk archeologicznych, jednak w przypadku natrafienia na relikty przeszłości, warto określić procedury ich zabezpieczenia. Część MPZP wymagają uzupełnienia o zapisy dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego.

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego w części uwzględniają ochronę zabytków i stanowisk archeologicznych, ale w niektórych przypadkach nie zawierają szczegółowych regulacji, co może wynikać z braku zinwentaryzowanych obiektów wymagających ochrony.

IV. Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktów zbrojnych i sytuacji kryzysowych

Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych dla gminy Bodzanów został opracowany w 2024 r. zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. nr 212 z dnia 29 września 2004 r., poz. 2153) i jest on na bieżąco aktualizowany.

3. CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO MIASTA I GMINY BODZANÓW

3.1. Zarys historii obszaru gminy¹

Pierwsze ślady bytności człowieka na terenie dzisiejszej gminy Bodzanów pochodzą z przełomu IX i VIII tysiąclecia p.n.e. Zanotowano je w północno-zachodniej i zachodniej części regionu w okolicach Peplowa i Ramutówka oraz w okolicy Cieśli i Kępy Polskiej. Z kolei najważniejsze ślady pochodzące z epoki brązu odkryto w Małoszywce, Budach Borowieckich, Cybulinie, Gromicach i Łętowie. Z okresu kultury łużyckiej pochodzą osady i cmentarzyska w okolicy Kępy Polskiej i Cieśli, z okresu lateńskiego cmentarzyska w okolicach Gromic, a z okresu wpływów rzymskich w południowej części gminy (Cieśle i Kępa Polska) oraz w okolicy Mąkolina i Gromic. Od końca VIII w. wraz z napływem plemion słowiańskich zagęszcza się ponownie sieć osadnicza. Pojawiają się grodziska, których ślady zachowały się do dzisiaj w Miszewie Murowanym, Bodzanowie i Miszewku. Bodzanów położony jest na terenie historycznego Mazowsza, jednej z pierwszych dzielnic należących do monarchii piastowskiej.

Bodzanów jako osada targowa na drodze z Płocka do Wyszogrodu, wzmiankowana jest w źródłach po raz pierwszy pod koniec XII w., kiedy to Bodzanów zostaje nadany na własność norbertankom z Płocka. Do własności kościelnych należały poza Bodzanowem także Chodkowo, Mąkolin, Gąsewo, Gromice, Karwowo Duchowne, Łętowo, Reczyn, Niesłuchowo, dawne Olszamowo i Osmolinek.

Prawdopodobnie na przełomie XII i XIII w. zostaje w Bodzanowie erygowana parafia. W podobnym czasie powstała również parafia w Łętowie, a w kolejnych stuleciach także w Miszewie Murowanym (XIV w.) oraz dziś już nieistniejąca, w Miszewku Garwackim (XV w.). Ze względu na coraz lepsze prosperowanie wsi zakładano nowe osiedla, a już istniejące przenoszone były na prawo chełmińskie. W okresie gwałtownego rozwoju miast mazowieckich (od XIV w.), przybywało również nowych lokacji miejskich. Za sprawą Grzymki, przeoryszy płockich norbertanek i Stanisława, prepozyta konwentu norbertańskiego wszczęte zostały starania o nadanie wsi Bodzanów praw miejskich przez księcia płockiego Bolesława III. Dokument lokacyjny na prawie chełmińskim wydany i sporządzony został

¹ **Opracowano na podstawie:**

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla gminy Bodzanów na lata 2021-2024

najprawdopodobniej 19 stycznia 1351 roku. Od tego czasu Bodzanów został zwolniony z wszelkich ciężarów, a dochody z targów, opłaty sądowe i czynsze mogły zostać zatrzymane przez siostry norbertanki. Nadanie praw miejskich przyspieszało rozwój rzemiosła (głównym produktem rzemieślniczym było sukno) i regulowało handel. Ważniejsze sprawy sądowe wyłączono spod jurysdykcji wójta i przekazano prepozytowi klasztoru. To również umożliwiało szybki rozwój Bodzanowa. Wytyczono rynek z kościołem parafialnym usytuowanym w jego północnej części, plebanią w zachodniej i blokami zabudowy od południa i wschodu.

W 1398 r. odbył się w Bodzanowie zjazd skłóconych książąt mazowieckich Siemowita IV i Janusza I Starszego, celem rozstrzygnięcia sporu o pobieranie opłat celnych od kupców przybywających na Mazowsze.

Siedemnaście lat później książę Janusz I ustanowił tu jarmark dobroczynny, odbywający się w Zielone Świątki. Po jego śmierci panowanie objął Bolesław IV, który w 1436 roku potwierdził lokację Bodzanowa. Mieszkańcy uprawiali rolę, produkowali sukno, wyprawiali skóry, a handel w czasie targów wyraźnie rozkwitał. Szczególnie sławne były bodzanowskie targi koni. Rozwijało się również młynarstwo dzięki rzece Mołtawie, wzdłuż której wzniesiono młyny wodne i wiatraki m.in. w Chodkowie, Mąkolinie i Osmolinku (XV w.), Olszamowie i Gąsewie (XVI w.) oraz późniejsze w Bodzanowie, Stanowie i Miszewku Garwackim. Do dzisiaj zachował się murowany młyn w Gąsewie, przy którym znajduje się dom mieszkalny oraz budynek gospodarczy.

Okres największego rozkwitu przypada na XVI w. Liczba ludności Bodzanowa przekroczyła wówczas 400 osób. Wojny szwedzkie, a także zarazy i dwa pożary ok. 1745 r. i przed 1775 r. spowodowały spadek liczby mieszkańców do 100 osób w 40 domach. Po III rozbiorze Polski teren obecnej gminy znajdował się przejściowo w ramach Prus Nowowschodnich, a następnie w ramach departamentu plockiego Księstwa Warszawskiego. Po Kongresie Wiedeńskim pod zaborem rosyjskim w ramach Królestwa Polskiego.

Po wizytacji w 1817 r., stwierdzono stan ludności na 297 mieszkańców. Ze względów ekonomicznych oraz w wyniku represji po powstaniach narodowych listopadowym i styczniowym władze rosyjskie podjęły w 1869 r. decyzję o przemianowaniu 338 małych miast Królestwa Polskiego na osady – w tym Bodzanowa. Niemniej, Bodzanów zachował swoistą autonomię – mieszkańcy mieli możliwość podejmowania uchwał dotyczących osady. Utrata praw miejskich nie zahamowała również rozwoju – w 1880 r. liczba mieszkańców przekroczyła 1 tys. osób, a w 1920 r. już 2 tys. Wpływ na wzrost liczebności miał napływ ludności

żydowskiej, stanowiących ok. 40% wszystkich mieszkańców miasta, a w latach 30. XX w. nawet 70%. W latach 1869-1939 Bodzanów oraz okolice należały do gminy Mąkolin.

Na przełomie XIX i XX w. w miejscowości znajdowała się szkołka elementarna, drewniana synagoga, dom zajezdny oraz stacja pocztowa, a w ciągu roku odbywało się 6 jarmarków.

W Miszewku Garwackim powstała w tym czasie osada Felicjanów nazwana od imienia Felicji Kozłowskiej - założycielki Mariawitów, którzy w 1910 r. zakupili zespół dworski wzniesiony w 1. poł. XIX w.

Po odzyskaniu niepodległości mieszkańcy Bodzanowa próbowali odłączyć osadę od gminy Mąkolin, w celu odzyskania praw miejskich. Wzniesiono w okresie międzywojennym budynek szkoły podstawowej (1936 r.), a prócz wielu drewnianych chałup także kilka domów murowanych.

W czasie II wojny światowej nastąpiła zagłada żydowskich mieszkańców miejscowości poprzez ich wywózkę do Trebłinki. Księża katolicy zostali umieszczeni w obozie w Działdowie, a sam kościół został zamieniony na magazyn zbożowy. Natomiast po zakończeniu działań wojennych rozwinął się ruch budowlany, w zakresie budownictwa mieszkalnego – jednorodzinne. Doprowadziło to do scalenia okolicznych osad, niejako wypierając najważniejsze obiekty (urzędy, szkoła, ośrodek zdrowia, cmentarz) z historycznego centrum. W granice administracyjne Bodzanowa włączono Chodków. Od 1975 r. region należał do województwa płockiego, a po reformie administracyjnej w 1999 r. do powiatu płockiego województwa mazowieckiego.

Po 153 latach - zgodnie z rozporządzeniem Rady Ministrów - od 1 stycznia 2023 r. Bodzanów ponownie uzyskał statut miasta. Wg uzasadnienia, za nadaniem statusu miasta przemawiają cechy funkcjonalno-przestrzenne projektowanego miasta Bodzanów - wykazują jego miejski charakter. Centrum Bodzanowa to rynek, który wraz z otaczającą go zabudową stanowi historyczny układ urbanistyczny miejscowości objęty opieką konserwatora zabytków.

3.2. Krajobraz kulturowy

Gmina Bodzanów jest gminą typowo rolniczą, w skład której wchodzi 34 sołectwa, charakteryzujące się rozproszoną strukturą osadniczą. Dominującą formą zabudowy są wsie o układzie ulicowym, zlokalizowane głównie wzdłuż dróg powiatowych i gminnych. Ich charakterystycznym elementem są przydrożne kapliczki i krzyże, często o dużym znaczeniu historycznym i religijnym.

Głównym ośrodkiem mieszkalno-administracyjno-usługowym jest miasto Bodzanów wraz z wsią Chodkowo, położone przy drodze relacji Słupno – Mała Wieś. Drugim co do rangi i wielkości ośrodkiem są wsie Nowe Miszewo i Miszewo Murowane, posiadające zabytkowy układ przestrzenny oraz wartościowe zespoły architektoniczne.

W krajobrazie kulturowym gminy wyróżniają się również wsie o funkcji wypoczynkowo-rekreacyjnej, szczególnie Białobrzegi i Kępa Polska, położone nad Wisłą. Ich rozwój związany był z tradycją osadnictwa olęderskiego oraz bliskością rzeki, a obecnie pełnią one rolę miejsc o znaczeniu rekreacyjnym.

Bardzo cennym elementem krajobrazu kulturowego gminy jest miasto Bodzanów, którego układ urbanistyczny kształtował się od XIV w. Jego wyróżnikami są:

- zachowany historyczny układ przestrzenny z rynkiem jako centralnym punktem osady,
- historyczna zabudowa murowana i drewniana, pochodząca z przełomu XIX i XX w.,
- układ ulic opadający w kierunku doliny rzeki od strony północnej,
- dominująca w krajobrazie bryła kościoła parafialnego, podkreślająca jego znaczenie w panoramie miejscowości.

W Bodzanowie przetrwały również tradycyjne formy zabudowy, w tym:

- jednopiętrowe, wieloosiowe domy murowane z dachami dwuspadowymi, usytuowane kalenicowo, często z usługowymi parterami,
- wolnostojące drewniane domy z ażurowymi gankami.

Niestety, liczne przebudowy i modernizacje spowodowały utratę pierwotnego charakteru wielu budynków, co stanowi jedno z głównych zagrożeń dla autentyczności krajobrazu kulturowego miasta.

Poza Bodzanowem, w krajobrazie gminy wyróżniają się także inne miejscowości o bogatym dziedzictwie kulturowym, w tym:

- Miszewo Murowane – cenny zespół kościelny, dworski i folwarczny o wysokiej wartości historycznej i artystycznej.
- Kępa Polska i Łętowo – zachowane zespoły kościelne, stanowiące dominanty krajobrazowe miejscowości.
- Felicjanów i Cieśle – zespoły dworsko-parkowe, świadczące o dawnym charakterze ziemiańskim regionu.
- Gąsewo – przykład dawnej zabudowy przemysłowo-gospodarczej, reprezentowany przez zagrodę młynarską.

Drewniana zabudowa mieszkalna, niegdyś dominująca na tych terenach, zachowała się w niewielkim stopniu. Jej relikty można spotkać w miejscowościach Bodzanów, Chodkowo, Kanigowo, Miszewo Murowane, Gąsewo.

Gmina Bodzanów posiada w swojej historii ślady osadnictwa olęderskiego, które pojawiło się tutaj w XVII w. Osadnicy pochodzący z Holandii i Niemiec osiedlali się głównie nad brzegiem Wisły, w miejscowościach:

- Białobrzegi
- Kępa Polska.

Relikty osadnictwa olęderskiego widoczne są do dziś w krajobrazie, m.in. poprzez:

- ukształtowanie terenu z polami rozdzielonymi rowami melioracyjnymi,
- charakterystyczną sieć polnych dróg obsadzonych wierzbami,
- dawne wały przeciwpowodziowe, będące śladem tradycyjnych metod gospodarowania na terenach zalewowych.

Na terenie gminy zachowały się dawne posiadłości szlacheckie, należące pierwotnie do średniozamożnej szlachty związanej z Płockiem i Wyszogrodem.

- Borowice
- Miszewo Murowane
- Felicjanów
- Cieśle
- Kanigowo.

Zachowane do dziś murowane dwory, pochodzące z XIX w., są otoczone parkami krajobrazowymi oraz dawnymi układami gospodarczymi, które stanowią integralny element krajobrazu kulturowego gminy.

Gmina Bodzanów ma wyjątkowy krajobraz kulturowy, w którym harmonijnie współistnieją historyczny układ urbanistyczny, układy ruralistyczne, zabytkowa architektura, ślady osadnictwa olęderskiego oraz cenne zespoły dworsko-parkowe.

Ochrona i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego są kluczowe dla zachowania autentycznego charakteru gminy. Główne zagrożenia dla krajobrazu kulturowego to przebudowa historycznej zabudowy, zanikanie drewnianych domów oraz niewłaściwa modernizacja obiektów i obszarów zabytkowych.

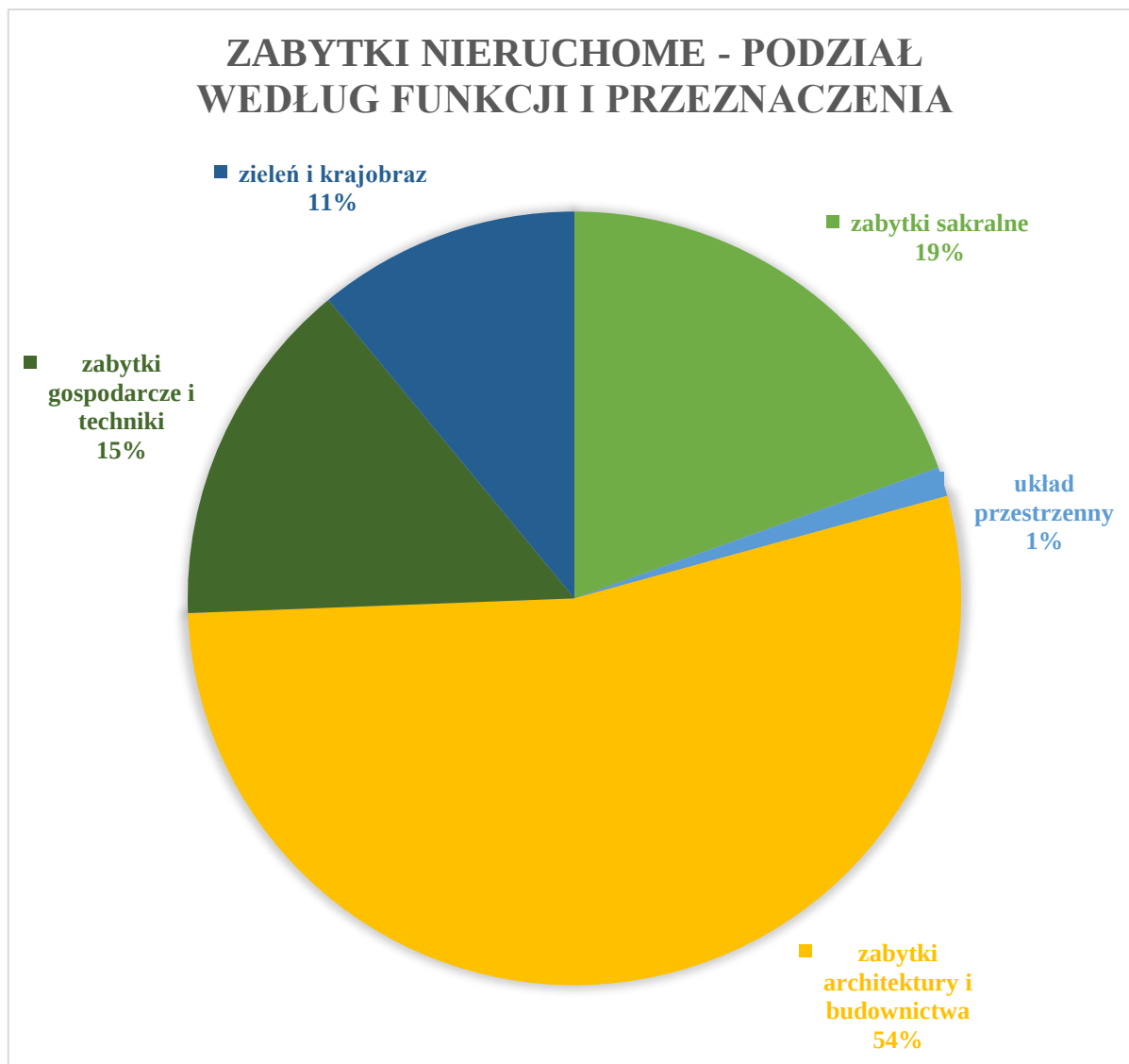
3.3. Zabytki nieruchome

Na terenie miasta i gminy Bodzanów do rejestru zabytków wpisano 23 obiekty i zespoły na podstawie 14 decyzji. Wśród nich dominują budynki sakralne oraz zespoły dworskie. Szczegółowy wykaz tych obiektów znajduje się w punkcie 4.

W gminnej ewidencji zabytków figuruje łącznie 82 obiekty, rozmieszczone w 16 miejscowościach. Najwięcej z nich znajduje się w Bodzanowie.

Na podstawie analizy danych wyróżniono pięć głównych kategorii zabytków, spośród których najliczniejszą grupę stanowią zabytki architektury i budownictwa (44 obiekty). Struktura rodzajowa zabytków kształtuje się następująco:

- Zabytki architektury i budownictwa (44 obiektów) – kategoria ta obejmuje głównie budynki mieszkalne (kamienice, dwory, domy drewniane), obiekty użyteczności publicznej oraz budynki administracyjne. Ich przewaga ilościowa wynika z faktu, że stanowią one podstawowy zasób historycznej substancji budowlanej w większości miejscowości, co wskazuje na ich kluczowe znaczenie w przestrzeni kulturowej.
- Zabytki sakralne (16 obiektów) – do tej grupy zaliczają się kościoły, kaplice oraz cmentarze. Znacząca liczba obiektów tej kategorii wynika z ich trwałości, konserwatorskiej ochrony oraz historycznej funkcji, jaką pełniły w organizacji przestrzennej osadnictwa.
- Zabytki gospodarcze i techniki (12 obiektów) – obejmują one obiekty infrastruktury przemysłowej i rolniczej, takie jak młyny, spichlerze czy stajnie. Ich liczba wskazuje na istotną rolę, jaką w przeszłości odgrywała działalność gospodarcza w kształtowaniu krajobrazu kulturowego. Relatywnie mniejszy udział tej kategorii może wynikać z przekształceń funkcjonalnych, degradacji technicznej lub niedostatecznej ochrony konserwatorskiej tego typu obiektów.
- Zielen i krajobraz (9 obiektów) – w tej kategorii znajdują się głównie historyczne parki, ogrody i aleje. Ich liczba sugeruje, że zieleni historycznej przypisuje się istotne znaczenie w kształtowaniu dziedzictwa kulturowego, jednak wciąż stanowi ona mniejszość w zestawieniu.
- Układ przestrzenny (1 obiekt) – pojedynczy przypadek układu może wynikać z trudności w precyzyjnym wyznaczeniu granic takich założeń oraz mniejszego nacisku na ich ochronę w ramach gminnej ewidencji.

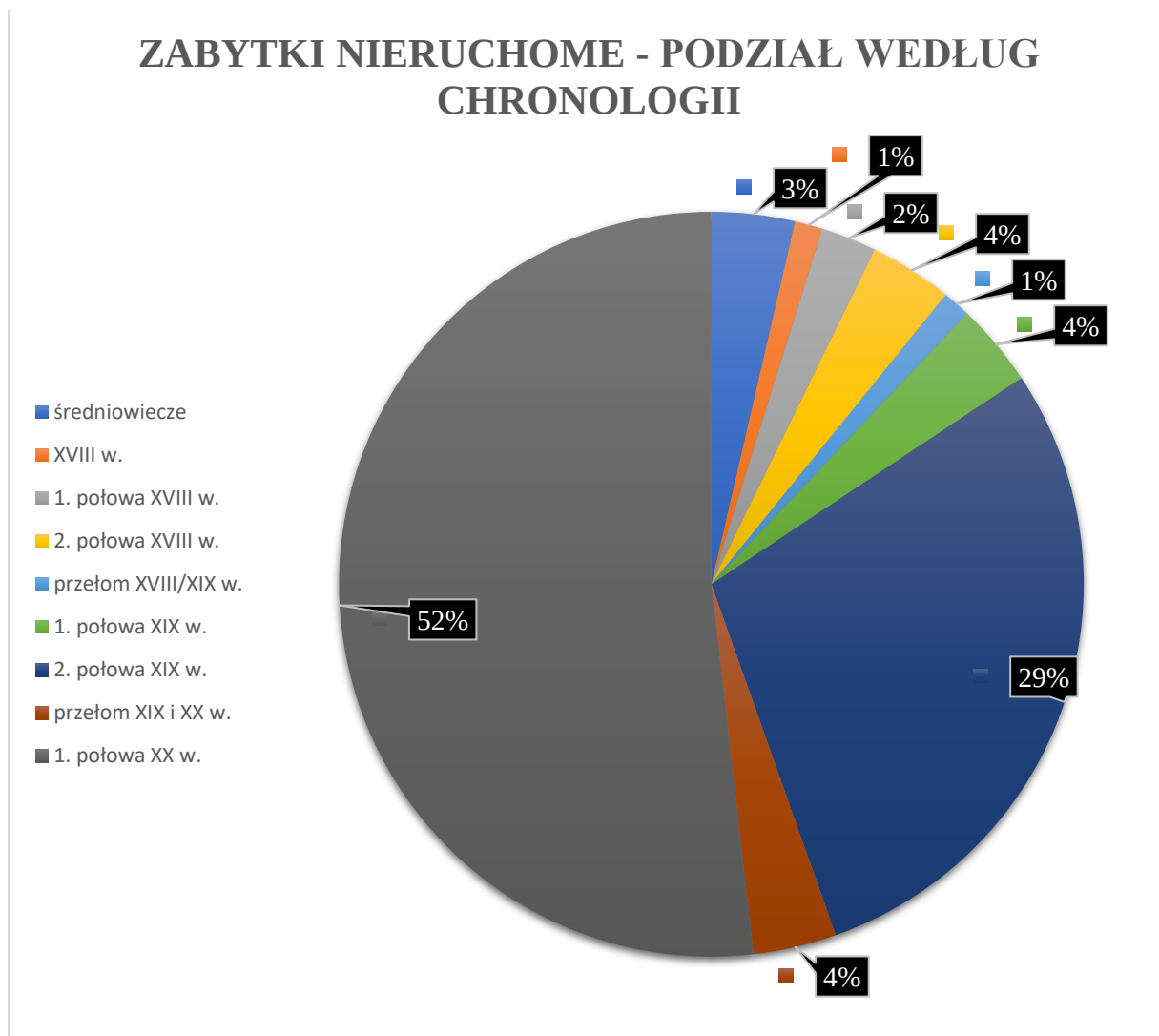

Dominacja zabytków architektury i budownictwa wskazuje na kluczowe znaczenie substancji mieszkalnej i użyteczności publicznej w ochronie dziedzictwa. Liczebna przewaga tej grupy wynika nie tylko z jej pierwotnej liczby, ale również z faktu, że budynki te w dużej mierze przetrwały i nadal pełnią funkcje użytkowe, co zwiększa ich szanse na objęcie ochroną konserwatorską. Zabytki sakralne, choć licznie reprezentowane, nie dominują w zestawieniu.

Relatywnie mała liczba zabytków gospodarczych i technicznych wskazuje na postępujące przekształcenia tego typu obiektów. Młyny, gorzelnie czy inne obiekty przemysłowe, które nie spełniają już swoich pierwotnych funkcji, często ulegają degradacji lub adaptacjom, co zmniejsza ich reprezentację w ewidencji.

Zieleń historyczna jest kategorią o mniejszej reprezentacji, co może sugerować niedostateczną ochronę tego elementu krajobrazu kulturowego.

Układ przestrzenny Bodzanowa, jako jedyny został objęty ochroną konserwatorską. Część układów ruralistycznych wymaga przeprowadzania dodatkowych analiz i być może w przyszłości także zostanie zakwalifikowana do objęcia ochroną konserwatorską.

Na podstawie zgromadzonych danych widoczna jest wyraźna przewaga zabytków z XIX i XX w. Jest to typowa sytuacja dla terenów, które rozwijały się dynamicznie w okresie industrializacji, rozwoju sieci komunikacyjnych oraz modernizacji infrastruktury. Starsze zabytki, zwłaszcza średniowieczne, są reprezentowane w ograniczonym zakresie, co może wynikać zarówno z mniejszej skali zabudowy w tych okresach, jak i późniejszych przekształceń urbanistycznych.

Dominacja XIX i XX w. w strukturze chronologicznej zabytków wskazuje, że gmina Bodzanów przeszła intensywny rozwój w tym okresie. Wpływały na to czynniki gospodarcze, społeczne oraz zmiany administracyjne, które kształtowały sieć osadniczą regionu.

XIX w. to jeden z najistotniejszych okresów w rozwoju gminy Bodzanów, co potwierdza liczba wpisanych do ewidencji zabytków. 24 obiekty z 2. połowy XIX w. i 3 obiekty z 1. połowy XIX wieku wskazują na znaczną intensyfikację budownictwa, szczególnie po połowie stulecia.

Kluczowe czynniki wpływające na rozwój budownictwa w tym okresie:

- modernizacja infrastruktury i rozwój osadnictwa – wzrost liczby ludności i potrzeby budowy nowych domów mieszkalnych oraz obiektów publicznych,
- rozwój parafii i budownictwa sakralnego – powstawanie nowych kościołów, cmentarzy i kaplic w gminie,
- zwiększenie trwałości budownictwa – przejście od konstrukcji drewnianych do murowanych, co pozwoliło na lepsze zachowanie zabytków z tego okresu.

Nie bez znaczenia były także zmiany w podziale administracyjnym oraz procesy związane z uwłaszczeniem chłopów, które wpłynęły na rozwój indywidualnego budownictwa gospodarczego i mieszkalnego.

1. połowa XX w. charakteryzowała się znaczną kontynuacją rozwoju. Najliczniej reprezentowanym okresem w ewidencji jest 1. połowa XX wieku, z 42 obiektami. To zjawisko można powiązać z dalszą modernizacją obszaru gminy Bodzanów, w tym:

- rozwojem budownictwa publicznego i mieszkaniowego w okresie międzywojennym – wzrost liczby ludności oraz potrzeby nowych inwestycji w infrastrukturę,
- zachowanymi obiektami sakralnymi i cmentarzami – kontynuacja tradycji budowlanej XIX w.,
- wpływem wydarzeń historycznych – w tym zniszczeń wojennych i odbudowy, która pozostawiła ślady w strukturze zabytkowej gminy.

Średniowiecze i Wczesna Nowożytność

W ewidencji znajduje się jedynie 3 obiekty przypisane do średniowiecza, co stanowi niewielki odsetek w porównaniu do XIX i XX w.

Wnioski:

1. Największa liczba zabytków pochodzi z XIX i XX w., co wskazuje na kluczowy okres rozwoju gminy Bodzanów. Zabytki z tego okresu, zwłaszcza sakralne i mieszkalne, wymagają systematycznej ochrony i konserwacji.
2. Niska liczba obiektów starszych niż XIX w. nie oznacza ich braku w przeszłości, lecz wskazuje na ich stopniowe zanikanie, przebudowy lub zastępowanie nowymi konstrukcjami.
3. Lokalna specyfika osadnicza wpłynęła na obecną strukturę zabytkową – brak dużych zamków czy fortec, a dominacja budownictwa sakralnego i wiejskiego odzwierciedla charakter regionu.
4. Potrzeba dalszych badań historycznych i archeologicznych – niektóre obiekty mogą mieć starsze warstwy historyczne, które wymagają głębszej analizy, np. poprzez badania konserwatorskie i źródłowe.
5. Ochrona obiektów z XX w. jest równie istotna jak starszych zabytków – zwłaszcza, że niektóre budowle modernistyczne i przedwojenne mogą być niedoceniane pod względem wartości historycznej.

Dziedzictwo kulturowe miasta i gminy Bodzanów to bogata mozaika obiektów o różnym charakterze i randze historycznej. Wśród nich znajdują się jednak takie, które stanowią najcenniejsze i najbardziej rozpoznawalne symbole regionu – nie tylko dla jego mieszkańców, ale również dla szerokiego grona badaczy, miłośników historii i turystów. Są to obiekty o szczególnych walorach architektonicznych, artystycznych lub historycznych, które pełnią kluczową rolę w kształtowaniu tożsamości kulturowej gminy i jej unikatowego krajobrazu.

Część z nich jest wpisana do rejestru zabytków, co świadczy o ich ponadlokalnym znaczeniu i potrzebie szczególnej ochrony. Inne, choć ujęte jedynie w gminnej ewidencji zabytków, wyróżniają się unikalnym charakterem i wpływem na dziedzictwo kulturowe regionu.

Niektóre z tych obiektów są nieodłącznym elementem lokalnej tradycji i przestrzeni kulturowej, pełniąc funkcję punktów orientacyjnych, ośrodków życia społecznego czy miejsc o wyjątkowej wartości symbolicznej. Inne, choć mniej znane na poziomie ogólnopolskim, posiadają unikalną wartość historyczną i architektoniczną, świadczącą o wielowiekowej przeszłości regionu.

Do zabytków, które w sposób szczególnie definiują tożsamość miasta i gminy Bodzanów i zasługują na szczególną uwagę, należą:

Kościół pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Bodzanowie

Kościół pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Bodzanowie został wzniesiony w XV w. w czasie urzędowania proboszcza Ścibora z Bielska, pełniącego od 1420 r. godność kanonika płockiego, na miejscu wcześniejszego, prawdopodobnie z przełomu XII i XIII w. Budynek został częściowo zniszczony ok. 1598 r. w wyniku pożaru. Odbudowa została ukończona na pocz. XVII w. Ok. 1620 r. kościół był konsekrowany przez bpa płockiego Henryka Firleja. W 1652 r. w świątyni wykonano nowe polichromie ufundowane przez Walentego Lasockiego. Kościół był restaurowany dwukrotnie w latach 1673 i 1774. Na pocz. XIX w. miały miejsce prace remontowe, które zostały ukończone ok. 1840 r. pod kierunkiem Henryka Marconiego. Wybudowana w tym czasie wieża runęła w 1882 r. W 1928 r. Władysław Drapiewski wykonał nową polichromię, która przetrwała do 1957 r. W czasie II wojny światowej kościół został zamieniony na magazyn, a drewnianą dzwonnice rozebrano. Po jej zakończeniu przystąpiono do prac remontowych.

Kościół w Bodzanowie jest budowlą murowaną, wzniesioną z cegły oraz kamieni polnych, z użyciem kół młyńskich i kul armatnich. Budynek salowy na planie prostokąta z 3-bocznie zamkniętym prezbiterium i absydą, oraz dwoma aneksami od strony północnej i południowej.

Elewacje są otynkowane, opięte szkarpami z otworami okiennymi zamkniętymi łukiem pełnym. Elewacja frontowa, z kruchtą na osi, zamknięta trójkątnym szczytem z oculusem. Dach 2-spadowy z sygnaturką. Wyposażenie wnętrza jest barokowe i manierystyczne.

Kościół pw. Wszystkich Świętych w Miszewie Murowanym

Kościół pw. Wszystkich Świętych w Miszewie Murowanym został wzniesiony w latach 1441-1446 z fundacji Jakuba Jaszczołdowica, prepozytora płockiego, na miejscu wcześniejszego, prawdopodobnie z przełomu XIV i XV w. Świątynia została konsekrowana w 1448 r. przez bpa płockiego Pawła Giżyckiego. Gotycka świątynia była wierną kopią kościoła w Gosławicach koło Konina wybudowanego w 1. poł. XV w., w latach 1418-1426, wzniesionego na planie centralnym z 2-przęsłowym prezbiterium w skrzydle wschodnim, kruchtą z chórem muzycznym w zachodnim, zakrystią w północnym i kaplicą w południowym. Kościół w Miszewie Murowanym spłonął w 1744 r. Do odbudowy przystąpiono w latach 1780-

1786. Założono wówczas drewniany strop, 8-połaciowy dach namiotowy oraz przebudowano elewacje i szczyty aneksów. W 1. poł. XIX w. kościół był 2-krotnie odnawiany - w latach 1834 i 1849. Gruntowna przebudowa miała miejsce w 1860 r. kiedy kościół przykryto kopułą wg projektu Piotra Frydrycha, radcy budowniczego Komisji Skarbu. W XX w. kościół był odnawiany 3-krotnie - w 1930 r., w latach 1945-1951 oraz 1986-1987.

Kościół w Miszewie Murowanym jest budowlą murowaną z cegły w układzie gotyckim, otynkowaną. Świątynia została wzniesiona na planie centralnym. Do 8-bocznej nawy przylegają cztery niższe ramiona mieszczące prezbiterium, kruchtę, zakrystię i kaplicę św. Anny. Elewacje rozcłonkowane są prostokątnymi blendami zamkniętymi odcinkowo i ostrołukowo. Szczyty elewacji zwieńczone są szczytami ze spływami. Główne wejście do budynku znajduje się w późnogotyckim portalu kruchty. Dachy nad ramionami są 2-spadowe, nad nawą kopulasty, 8-dzielny z wieloboczną wieżyczką z sygnaturką.

Wyposażenie wnętrza jest późnobarokowe. Składa się na nie: ołtarz główny oraz trzy ołtarze boczne, a także ambona, chrzcielnica i organy.

Kościół pw. św. Jana Chrzciciela w Łętowie

Kościół pw. św. Jana Chrzciciela w Łętowie został wzniesiony w latach 1778-1779 z fundacji ks. Mateusza Karwowskiego. Na skutek uderzenia pioruna został uszkodzony w końcu XVIII w. W przeciągu XIX w. był 2-krotnie remontowany - w latach 1825 oraz 1848. W 1890 r. dobudowano wieżę, a w latach 1947-1949 przebudowano prezbiterium. Kolejne prace remontowe miały miejsce w 1978 r., 1990 r. oraz w 1997 r. kiedy wykonano nową polichromię.

Budynek jest drewniany, wzniesiony w konstrukcji zrębowej i oszalowany. Budynek jest 3-nawowy, na planie prostokąta z węższym prezbiterium zamkniętym prosto z dwoma aneksami, kruchtą i kaplicą. Od strony zachodniej przylega kwadratowa wieża z 4-spadowym dachem.

Wnętrze 3-nawowe, podzielone dwoma rzędami słupów, kryte stropem, z chórem muzycznym od zachodu. Wyposażenie wnętrza późnobarokowe - dwa ołtarze boczne z 1774 r. oraz ołtarz w kaplicy z poł. XVIII w., ambona i chrzcielnica z 2. poł. XIX w.

Kościół filialny pw. św. Klemensa w Kępie Polskiej

Kościół pw. św. Klemensa w Kępie Polskiej został wzniesiony w latach 1763-1785 r. z fundacji Klemensa Nakwaskiego, podkomorzego wyszogrodzkiego. Wg legendy w 1700 r.

wyłowiono z Wisły obraz Matki Boskiej płynący pod prąd. Został on umieszczony w domu stojącym nad rzeką. Na jego miejscu wzniesiono w 1728 r. drewnianą kaplicę, skąd obraz został przeniesiony do obecnej świątyni. W 1735 r. wizerunek Matki Boskiej został przystrojony srebrną sukienką ufundowaną przez Walentego Żółtowskiego, opata klasztoru dominikanów w Płocku. Obraz został umieszczony w ołtarzu głównym, a na zasuwie umieszczono obraz św. Klemensa z końca XVIII w.

Kościół w stylu barokowym jest murowany z cegły, otynkowany, wzniesiony na planie prostokąta z prezbiterium zamkniętym prosto. Elewacja frontowa rozcłonkowana jest pilastrami tokańskimi i zwieńczona szczytem ze spływami i naczółkiem o falistej linii. Ponad wejściem głównym usytuowanym na osi znajduje się tablica pamiątkowa.

Wyposażenie wnętrza jest barokowe i neobarokowe. Uwagę zwracają klasycystyczne nagrobki Nakwaskich wykonane przez Jakuba Tatarkiewicza w 1849 r.

Obok kościoła znajduje się drewniana dzwonnica z 1897 r. oraz kaplica drewniana o konstrukcji zrębowej, oszalowana, z dachem namiotowym krytym gontem.

Zespół dworski, ob. klasztor Mariawitów w Felicjanowie

Dwór został wzniesiony w 1. poł. XIX w. W 1910 r. zespół dworski został zakupiony przez Zgromadzenie Mariawitów od Florentyny Maciejec, która była w jego posiadaniu na przełomie XIX i XX w. Pierwotną nazwą miejscowości było Miszewko (Małoszewo), a po zakupie nastąpiła zmiana nazwy samej posiadłości na Felicjanów (od imienia założycielki Zgromadzenia – Felicji Kozłowskiej). Założoną osadę zamieszkały 73 mariawickie rodziny. Dwór przebudowany został na nowe potrzeby zgromadzenia. W 1913 r. wzniesiono folwark i zabudowania gospodarcze. Obok nich ulokowany jest piętrowy budynek klasztorny, przebudowany z dawnego spichlerza. Mariawici w Felicjanowie prowadzili szkołę, internat dla sierot oraz ochronkę. Wybudowali owczarnię i młyn, jak również prowadzili pracownię haftu, pralnię oraz szwalnię. Majątek ucierpiał podczas II wojny światowej. Po jej zakończeniu, w 1958 r. dwór wraz z pozostałymi budynkami gruntownie odnowiono. Dziś majątek pełni funkcję siedziby władz naczelnych Kościoła Katolickiego Mariawitów.

Dwór został wzniesiony na planie wydłużonego prostokąta. Jest parterowy, podpiwniczony z użytkowym poddaszem. Przekryty dachem naczółkowym z lukarnami. Korpus murowany i otynkowany. Elewacja frontowa 9-osiowa z 3-osiowym dwustronnym, piętrowym ryzalitem w części parterowej, z wejściem ujętym parą okien zamkniętych półkoliście, z balkonem o żeliwnej balustradzie w części piętra oraz z trójkątnym szczytem. Boniowane naroża, opaski okienne i gzymsy kordonowe. Układ wnętrz dwutraktowy z sienią i salonem na osi. Dwór swoją architekturą nawiązuje do cech późnego klasycyzmu i neorenesansu.

Do dworu prowadzi aleja starych drzew, a przed nim zakomponowano okazały klomb. Park zaprojektowany w latach 1910-13 przez Antoniego Marksa, na którego terenie ulokowano dwa stawy z przepustami oraz wyspę, na którą prowadzi most. Ponadto na jego obszarze ulokowano obiekty małej architektury, takie jak grota z kamieni polnych oraz neogotycka altana na sztucznie wzniesionym wzgórku.

3.4. Zabytki archeologiczne

Podstawową i wiodącą metodą ewidencjonowania stanowisk archeologicznych jest ogólnopolski program badawczo – konserwatorski Archeologiczne Zdjęcie Polski (AZP). Systematyzuje on istniejący zasób wiedzy o rozpoznaniu archeologicznym terenu, poprzez obserwację archeologiczną terenu oraz uwzględnianie informacji zawartych w zbiorach archiwalnych, zbiorach muzealnych, instytucjach i publikacjach. Zbiór dokumentacji AZP, reprezentujący ewidencję zasobów archeologicznych, jest otwarty i ciągle uzupełniany w procesie archeologicznego rozpoznania terenu. Do zbioru włączane są wszelkie informacje o wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości niezależnie od charakteru badań, a także wszystkie bieżące informacje weryfikujące lub uzupełniające dotychczasowe zebrane dane. W ten sposób dokumentacja stanowisk archeologicznych utworzona metodą AZP może być źródłem najbardziej aktualnej wiedzy o terenie i zabytkach archeologicznych.

Obecnie Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na gminę Bodzanów obowiązek sporządzenia ewidencji zabytków archeologicznych znajdujących się na terenie gminy. Na ich podstawie założono ewidencję zabytków archeologicznych dla miasta i gminy Bodzanów, którą należy na bieżąco uzupełniać o nowe dane nt. wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości, niezależnie od charakteru badań oraz na podstawie uzyskiwanych wyników badań weryfikacyjnych AZP. W ewidencji zabytków archeologicznych ujęto 249 stanowisk, na których stwierdzono różne funkcje osadnicze, z których dwa znajdują się w rejestrze zabytków – cmentarzysko we wsi Małoszywka i grodzisko w Miszewie Murowanym.

Chociaż pierwsze badania archeologiczne na terenie miasta i gminy Bodzanów miały miejsce na przełomie lat 50. i 60. XX w., to pierwsze amatorskie prace archeologiczne prowadzone przez Franciszka Tarczyńskiego miały miejsce już w latach 90. XIX w. Kolejne, przypadkowe znaleziska miały miejsce w okresie międzywojennym. Z tego czasu pochodzą też zabytki archeologiczne zachowane w zbiorach muzealnych - w Muzeum Diecezjalnym oraz obecnym Muzeum Mazowieckim w Płocku. Powojenne badania archeologiczne skoncentrowane były na poszukiwaniu śladów osadnictwa wczesnośredniowiecznego i średniowiecznego. Na uwagę zasługują prace prowadzone w latach 1958-1962 oraz 1971-1973 przez Marię Miśkiewicz, w czasie których zinwentaryzowano m.in. osady wczesnośredniowieczne w Bodzanowie, Mąkolinie oraz Łętowie, a także grodzisko wczesnośredniowieczne w Miszewie Murowanym. W 1961 r. miały miejsce także ratownicze badania wykopaliskowe prowadzone przez Elżbietę Kempistę i Krystynę Mierzejowską na

neolitycznym cmentarzysku kultur amfor kulistych w Małoszywku. Kolejne odkrycia miały miejsce w ostatnich latach w związku z realizacją programu „Archeologiczne Zdjęcie Polski” (AZP). W ramach tych działań do gminnej ewidencji zabytków wpisano łącznie blisko 250 stanowisk, w większości pochodzących z okresu średniowiecza oraz wczesnego średniowiecza, a także z okresu nowożytnego. Mniejsza liczba stanowisk pochodzi z okresów pradziejowych, w tym najstarsze z epoki kamienia - schyłkowy paleolit oraz mezolit, a kilkadziesiąt z okresu wpływów rzymskich. Największą reprezentację (ponad 60) stanowią osady oraz cmentarzyska (ponad 10).

Stanowiska archeologiczne podlegają stałym zagrożeniom. Wraz z rozwojem techniki, intensyfikacją działalności przemysłowej, gospodarczej i rolniczej rośnie stopień ich zagrożenia oraz pojawiają się nowe. W myśl art. 6 pkt. 3 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wszystkie zabytki archeologiczne podlegają ochronie i opiece.

Stanowiska archeologiczne niewpisane do rejestru zabytków, ujawnione głównie podczas badań AZP, stanowią podstawową i najliczniejszą grupę archeologicznego dziedzictwa kulturowego. Zasięg stanowisk archeologicznych wyznaczony na mapach na podstawie badań powierzchniowych, nie zawsze jednak dokładnie musi odpowiadać zasięgowi występowania reliktywów archeologicznych. Dlatego, należy go traktować orientacyjnie, może bowiem okazać się, że obiekty archeologiczne występują także w sąsiedztwie wyznaczonego na podstawie obserwacji powierzchniowej, zasięgu stanowiska.

Najlepiej zachowane są stanowiska archeologiczne położone na nieużytkach, terenach niezabudowanych oraz terenach zalesionych. Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na każdego, kto zamierza realizować roboty ziemne lub dokonać zmiany charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, co doprowadzić może do przekształcenia lub zniszczenia zabytku archeologicznego- obowiązek (z zastrzeżeniem art. 82a ust. 1 cyt. ustawy), pokrycia kosztów badań archeologicznych oraz ich dokumentacji, jeżeli przeprowadzenie tych badań jest niezbędne w celu ochrony tych zabytków. Istotnymi zagrożeniami dla stanowisk archeologicznych są inwestycje budowlane i przemysłowe (zwłaszcza rozwój budownictwa mieszkalnego i przemysłowego, budowa dróg), nielegalna eksploatacja piasnic i żwirowni. Duże zagrożenie dla zachowania substancji zabytkowej stanowisk archeologicznych zlokalizowanych w obrębie pól uprawnych stanowiących większość na terenie gminy, stanowi głęboka orka. Niektóre zagrożenia pojawiły się w ciągu ostatnich lat, jak na przykład działalność tzw. poszukiwaczy skarbów z wykrywaczami metali. Wiele zagrożeń wynika

z przyspieszonego rozwoju gospodarczego – użycie ciężkiego sprzętu w rolnictwie, rozwój budownictwa na obrzeżach miejscowości oraz budowa dróg. A zatem podstawowym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych oraz nawarstwień kulturowych są wszelkie inwestycje związane z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, które wymagają prowadzenia prac ziemno-budowlanych.

Aby zapobiec zniszczeniu stanowisk archeologicznych, prace ziemne prowadzone w strefie ochrony stanowisk archeologicznych wymagają prowadzenia prac archeologicznych w zakresie uzgodnionym z Mazowieckim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Powyższy wymóg jest szczególnie ważny podczas takich inwestycji, jak budowa obwodnic, dróg, kopalni kruszywa, obiektów kubaturowych, gdyż inwestycje te z uwagi na szerokopłaszczyznowy charakter prac ziemnych, w bezpowrotny sposób niszczą substancję zabytkową i obiekty archeologiczne.

Przebudowa układów urbanistycznych prowadzi często do naruszenia średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych. W związku z tym, wszystkie prace ziemne wymagają jednoczesnego prowadzenia badań archeologicznych. Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie epizodów osadniczych na tym terenie. Pozwalają skorygować, uszczegółowić i potwierdzić dane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwia uzupełnienie danych o kulturze materialnej mieszkańców.

Zagrożeniem dla dziedzictwa archeologicznego jest również rozwój turystyki, zwłaszcza nad rzekami, jeziorami i w obszarach leśnych. Tereny te, dzisiaj atrakcyjne pod względem rekreacyjnym, w przeszłości często były miejscem zakładania osad ludzkich. Dostęp do wody stanowił podstawę egzystencji i umożliwiał tworzenie osad o metryce sięgającej od epoki kamienia po czasy nowożytne.

Rozwój przemysłu, turystyki, budownictwa mieszkaniowego, może stanowić istotne zagrożenie dla zabytków archeologicznych, dlatego ważne jest wypełnianie przez inwestorów wymogów konserwatorskich określonych przez Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

W celu ochrony stanowisk archeologicznych i nawarstwień kulturowych podczas inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, ważne jest określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych, w planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych w opiniach i decyzjach właściwego miejscowo konserwatora zabytków.

3.5. Zabytki ruchome

Zabytki ruchome stanowią istotną część dziedzictwa kulturowego miasta i gminy Bodzanów. Obejmują one zarówno przedmioty o wysokiej wartości artystycznej, historycznej, jak i religijnej, będące świadectwem przemian kulturowych i społecznych zachodzących na tym terenie. Zgodnie z metodyką opracowywania dokumentacji konserwatorskiej, zabytki ruchome obejmują przede wszystkim dzieła sztuki sakralnej, elementy wyposażenia wnętrz kościelnych, rzeźby, malarstwo oraz przedmioty rzemiosła artystycznego.

Obszar Bodzanowa charakteryzuje się bogactwem zabytków ruchomych związanych głównie z historią regionu oraz jego dziedzictwem religijnym. Znaczącą część zbiorów stanowią elementy wyposażenia kościołów, w tym barokowe i klasycystyczne ołtarze, obrazy sakralne, rzeźby oraz elementy snycerskie. Szczególnie cenne są również zabytkowe chrzcielnice, ambony i epitafia, które stanowią świadectwo kunsztu dawnych rzemieślników.

Zabytki ruchome na terenie miasta i gminy Bodzanów częściowo podlegają ochronie konserwatorskiej. Wiele z nich wpisano do rejestru zabytków, co zapewnia im ochronę prawną i umożliwia podejmowanie działań konserwatorskich oraz renowacyjnych. Obiekty te znajdują się głównie w miejscach kultu religijnego, a ich stan zachowania wymaga regularnego monitorowania i odpowiednich zabiegów konserwatorskich.

W ramach lokalnej polityki ochrony dziedzictwa kulturowego istotne jest podejmowanie działań zmierzających do digitalizacji i inwentaryzacji zbiorów, co pozwoli na ich skuteczniejszą ochronę oraz popularyzację wśród mieszkańców i turystów. Współpraca z instytucjami naukowymi, takimi jak Narodowy Instytut Dziedzictwa, umożliwia wdrażanie nowoczesnych metod dokumentacji oraz opracowywanie programów konserwatorskich dostosowanych do specyfiki poszczególnych obiektów.

Zabytki ruchome w gminie Bodzanów stanowią cenny element dziedzictwa kulturowego, wymagający kompleksowej ochrony i popularyzacji. Istotnym wyzwaniem pozostaje zapewnienie odpowiednich warunków przechowywania i ekspozycji tych obiektów, a także edukacja społeczności lokalnej na temat ich znaczenia. W kontekście ochrony konserwatorskiej kluczowe jest kontynuowanie prac inwentaryzacyjnych, wdrażanie programów renowacyjnych oraz rozwijanie strategii mających na celu promocję lokalnego dziedzictwa.

3.6. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych

Na terenie miasta i gminy Bodzanów znajduje się izba regionalna usytuowana na terenie dawnej osady młyńskiej w Gąsewie. Zabudowania składają się z młyna wodnego (1919 r.), domu (1922 r.) oraz budynku gospodarczego (1885 r.). W odbudowanym młynie znajduje się „Galeria w Starym Młynie”, w ramach której organizowane są wystawy malarskie i rzeźbiarskie. Na strychu znajduje się niewielka izba regionalna, którą tworzą przedmioty codziennego użytku z okolicznych wsi.

Poza zbiorami zgromadzonymi w izbie regionalnej, cenne zabytki ruchome znajdują się również w miejscowych świątyniach i archiwach parafialnych. Kościoły na terenie Bodzanowa przechowują m.in.: elementy dawnego wyposażenia kościelnego oraz archiwalne dokumenty parafialne i księgi metrykalne.

Materiały te stanowią istotne źródło informacji dla badań nad historią regionu oraz przemianami zachodzącymi w sztuce sakralnej i rzemiośle artystycznym.

W kontekście gminy Bodzanów istotne pozostaje rozwijanie inicjatyw promujących lokalne dziedzictwo, w tym organizowanie wystaw, działań edukacyjnych i publikacji na temat dziedzictwa regionalnego. Współpraca z instytucjami kultury oraz lokalnymi społecznościami może znacząco przyczynić się do zachowania i popularyzacji tych cennych elementów historii regionu.

3.7. Dziedzictwo niematerialne

Dziedzictwo niematerialne miasta i gminy Bodzanów stanowi istotny element tożsamości lokalnej społeczności, obejmując tradycje, obrzędy, wiedzę i umiejętności przekazywane z pokolenia na pokolenie. Jego ochrona i promowanie są kluczowe dla zachowania kulturowego bogactwa regionu.

Pierwszym międzynarodowym traktatem poświęconym ochronie dziedzictwa niematerialnego jest Konwencja UNESCO z 17 października 2003 roku. Jej główne cele to:

- ochrona niematerialnego dziedzictwa kulturowego,
- zapewnienie poszanowania niematerialnego dziedzictwa kulturowego wspólnot, grup i jednostek,

- wzrost świadomości znaczenia niematerialnego dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, krajowym i międzynarodowym oraz zapewnienie wzajemnego doceniania tego dziedzictwa,
- zapewnienie międzynarodowej współpracy i pomocy.

Konwencja kładzie nacisk na ochronę tradycji i przekazów ustnych, w tym języka, sztuk widowiskowych, zwyczajów, rytuałów i obrzędów tradycyjnych, wiedzy i praktyk dotyczących przyrody i wszechświata, a także umiejętności związanych z rzemiosłem tradycyjnym.

Na terenie miasta i gminy Bodzanów działają liczne instytucje, organizacje i stowarzyszenia zaangażowane w promowanie kultury i dziedzictwa kulturowego m.in.:

- Biblioteka Centrum Kultury w Bodzanowie: Pełni rolę lokalnego centrum kultury, organizując wydarzenia kulturalne, warsztaty i spotkania dla mieszkańców,
- Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne „Sokół” w Bodzanowie: Aktywnie działa na rzecz zachowania i promocji lokalnych tradycji oraz historii regionu,
- Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Wsi Nowe Kanigowo „Nasza Szkoła”: Skupia się na inicjatywach edukacyjnych i kulturalnych dla społeczności lokalnej,
- Stowarzyszenie „Twoja Gmina” w Bodzanowie: Działa na rzecz integracji społecznej i kulturalnej mieszkańców gminy,
- Koła Gospodyń Wiejskich, m.in. „Bodzanowskie Pierożanki”, „Wesołe Babeczki” w Borowicach, „Archutówko”, „Miszewianki”, „Cieślanki”: Kultywują tradycje kulinarne i rękodzielnicze regionu.

Gmina Bodzanów jest gospodarzem wielu wydarzeń kulturalnych, które promują lokalne dziedzictwo m.in.:

- **Jarmark Norbertański:** Cykliczna impreza zapoczątkowana w 2005 roku, nawiązująca do średniowiecznego jarmarku organizowanego od 1415 roku. W trakcie wydarzenia odbywają się wystawy rzemieślników i twórców ludowych, pokazy tańców, walki rycerskie, rekonstrukcje historyczne oraz warsztaty rękodzieła,
- **Smaki Ziemi Bodzanowskiej:** Wydarzenie kulinarne mające na celu promowanie lokalnych tradycji kulinarnych oraz integrację społeczności poprzez wspólne gotowanie i degustację,
- Projekty edukacyjne, takie jak **Dzieje Bodzanowa i okolic:** Inicjatywa mająca na celu dokumentację i popularyzację historii regionu poprzez publikacje i spotkania z mieszkańcami.

Ważnym elementem dziedzictwa niematerialnego gminy Bodzanów są tradycje kulinarne. Przykładem jest potrawa regionalna – pierogi z farszem cebulowo-makowym, znane jako **Lepiuchy bodzanowskie**, które zostały wpisane na listę produktów tradycyjnych przez Marszałka Województwa Mazowieckiego 17 maja 2019 r.

Dzięki zaangażowaniu lokalnych organizacji i społeczności, dziedzictwo niematerialne gminy Bodzanów jest pielęgnowane i promowane, co przyczynia się do zachowania unikalnych tradycji i wzmacnia poczucie tożsamości mieszkańców.

4. ZABYTKI OBJĘTE PRAWNYMI FORMAMI OCHRONY

4.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres, określenie	Datowanie	Formy ochrony
1	Bodzanów	Kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny	Plac T. Kościuszki bn	XIV/XV; przebudowa XVIII i 1 poł. XIX w.	Rejestr zabytków 157/725/62 W z dnia 05.05.1962
2	Bodzanów	Młyn	Orzeszkowej bn	1 ćw. XX w.	Rejestr zabytków nr A-1698 z dnia 24.05.2022 r.
3	Borowice	Dwór	Borowice 16	XIX/XX w.	Rejestr zabytków nr 550 z dnia 01.07.1987 r.
4	Borowice	Park krajobrazowy	Borowice przy nr 16	1908-1913	Rejestr zabytków nr 550 z dnia 01.07.1987 r.
5	Felicjanów	Założenie klasztorne zakonu Mariawitów: dawny dwór	Felicjanów przy nr 6	1 poł. XIX w.	Rejestr zabytków 528 z dnia 01.09.1980 r.
6	Felicjanów	Założenie klasztorne zakonu Mariawitów: budynek klasztorny	Felicjanów przy nr 6	1905 r.	Rejestr zabytków 528 z dnia 01.09.1980 r.
7	Felicjanów	Założenie klasztorne zakonu Mariawitów: Rządcówka	Felicjanów 6	1910 r.	Rejestr zabytków 528 z dnia 01.09.1980 r.
8	Felicjanów	Założenie klasztorne zakonu Mariawitów: Park krajobrazowy	Felicjanów przy nr 6	koniec XIX w.	Rejestr zabytków 528 z dnia 01.09.1980 r.
9	Gąsewo	Zagroda młynarska: młyn murowany	Gąsewo przy nr 29	1919 r.	Rejestr zabytków nr 639 z dnia 29.03.1993 r.
10	Gąsewo	Zagroda młynarska: dom młynarza	Gąsewo 29	1922 r.	Rejestr zabytków nr 639 z dnia 29.03.1993 r.
11	Gąsewo	Zagroda młynarska: obora murowana	Gąsewo przy nr 29	1885 r.	Rejestr zabytków nr 639 z dnia 29.03.1993 r.

12	Kępa Polska	Kościół filialny p.w. św. Klemensa	Kępa Polska bn	1785 r.	Rejestr zabytków 136/546/62 W z dnia 30.03.1962 r.
13	Kępa Polska	Kaplica	Kępa Polska bn	1730 r.	Rejestr zabytków 136/546/62 W z dnia 30.03.1962 r.
14	Kępa Polska	Dzwonnica	Kępa Polska bn	koniec XVIII w.	Rejestr zabytków 136/546/62 W z dnia 30.03.1962 r.
15	Łętowo	Kościół parafialny p.w. św. Jana Chrzciciela	Łętowo bn	1764-1774	Rejestr zabytków 137/547/62 W z dnia 30.03.1962 r.
16	Nowe Miszewo	Zespół dworski: dwór muruwany	Nowe Miszewo, Pałacowa 2a	lata 20 XX w.	Rejestr zabytków nr A-578 z dnia 23.02.1988 r.
17	Nowe Miszewo	Zespół dworski: park geometryczno- krajobrazowy	Nowe Miszewo, Pałacowa przy nr 2a	1750 r., XIX w.	Rejestr zabytków nr A-578 z dnia 23.02.1988 r.
18	Nowe Miszewo	Kościół parafialny p.w. Wszystkich Świętych	Pałacowa 1	2 ćw. XV w.; przebudowa 1780 r. i XIX w.	Rejestr zabytków nr 56/187/59 W z dnia 16.11.1959 r.
19	Pełowo	Dwór	Pełowo 32	4 ćw. XIX w.	Rejestr zabytków 228/1433/75 W z dnia 22.05.1975 r.
20	Pełowo	Park krajobrazowy	Pełowo przy nr 32	1906 r.	Rejestr zabytków 521 z dnia 21.01.1980 r.
21	Pełowo	Kościół mariawitów	Pełowo przy budynku nr 57	1907 r.	Rejestr zabytków A-1332 z dnia 27.04.2016 r.
22	Reczyn	Dwór	Nowy Reczyn 9	pocz. XX w.	Rejestr zabytków nr A-625 z dnia 01.08.1991 r.
23	Stanowo	Park dworski	Stanowo bn	2 poł. XIX w.	Rejestr zabytków nr A-548 z dnia 19.03.1986 r.

4.2. Zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków

Lp.	Miejscowość	Obiekt (funkcja)	Nr rejestru zabytków
1	Małoszywka	Cmentarzysko	785 z 20.11.1968
2	Miszewo Murowane	Grodzisko	770 z 6.12.1967

4.3. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków miasta i gminy Bodzanów

Ochrona dziedzictwa kulturowego stanowi jeden z elementów polityki samorządowej gminy Bodzanów. Zabytki wymagają systematycznej ewidencji i działań konserwatorskich, aby zapewnić ich zachowanie dla przyszłych pokoleń. W Polsce podstawą prawną ochrony zabytków jest Ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2003 nr 162 poz. 1568 z późn. zm.), która nakłada na gminy obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków.

Gminna Ewidencja Zabytków to zbiór informacji o obiektach uznanych za cenne ze względu na swoją wartość historyczną, artystyczną lub naukową, lecz niewpisanych do rejestru zabytków. Stanowi ona podstawowy instrument ochrony dziedzictwa na poziomie lokalnym i umożliwia ujęcie obiektów w Miejscowym Planie Zagospodarowania Przestrzennego z odpowiednimi zapisami ochronnymi.

Gminna ewidencja zabytków została założona na podstawie Zarządzenia nr 8/2019 Wójta Gminy Bodzanów. Dokument ten określa listę obiektów objętych ochroną oraz stanowi podstawę do podejmowania działań mających na celu ich konserwację i adaptację do współczesnych potrzeb. Ewidencja podlega ciągłej aktualizacji.

Zabytki nieruchome

ANEKS nr 1. str. 69

Zabytki archeologiczne

ANEKS nr 2. str. 76

5. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ

Dziedzictwo kulturowe miasta i gminy Bodzanów obejmuje szeroki wachlarz wartości materialnych i niematerialnych, w tym zabytki architektoniczne, obiekty sakralne, układ urbanistyczny oraz dziedzictwo kulturowe związane z lokalną historią i społecznością. Ochrona i zarządzanie dziedzictwem kulturowym stanowi istotny element polityki rozwoju gminy, zwłaszcza w kontekście zrównoważonego rozwoju, ochrony krajobrazu kulturowego oraz kształtowania tożsamości lokalnej.

Analiza SWOT stanowi narzędzie diagnostyczne umożliwiające ocenę aktualnej sytuacji dziedzictwa kulturowego w gminie Bodzanów, identyfikację kluczowych szans rozwojowych oraz zagrożeń, które mogą wpłynąć na ochronę i popularyzację zasobów kulturowych.

Mocne strony:

1. Bogate dziedzictwo kulturowe – Obiekty zabytkowe, zarówno sakralne, jak i świeckie, w tym tradycyjne budownictwo drewniane, pałace, dwory oraz założenia parkowo-ogrodowe.
2. Zachowany układ urbanistyczny i układy ruralistyczne – Istniejące historyczne układy przestrzenne, w tym dawny układ Bodzanowa, wpisane do Gminnej Ewidencji Zabytków.
3. Stan zachowania zabytków – Większość zabytków wpisanych do rejestru zabytków utrzymana jest w dobrym stanie.
4. Silna tożsamość lokalna i świadomość historyczna mieszkańców – Tradycje i przywiązanie do lokalnego dziedzictwa sprzyjają ochronie zabytków.
5. Aktywność organizacji pozarządowych – Działalność Stowarzyszenia Społeczno-Kulturalnego „Sokół” oraz innych inicjatyw wspierających ochronę dziedzictwa.
6. Wsparcie ze strony instytucji kultury – Działalność Biblioteki Centrum Kultury w Bodzanowie, organizującej wydarzenia historyczne i edukacyjne.
7. Przebieg szlaków turystycznych przez gminę – Niebieski Szlak Turystyczny im. Władysława Broniewskiego oraz Szlak Ksiąząt Mazowieckich zwiększają potencjał turystyczny regionu.

8. Opracowana gminna ewidencja zabytków – Systematycznie aktualizowana ewidencja zabytków, która pozwala na ich skuteczniejszą ochronę i planowanie działań konserwatorskich.
9. Dostępność obszarów chronionych – Występowanie obszarów Natura 2000, rezerwatów przyrody oraz Nadwiślańskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu sprzyja turystyce kulturowej i ekologicznemu zarządzaniu dziedzictwem.
10. Możliwość pozyskania środków zewnętrznych – Potencjalne źródła finansowania w postaci funduszy unijnych, krajowych oraz programów wojewódzkich.

Słabe strony:

1. Niedostateczna promocja dziedzictwa – Brak kompleksowej strategii informacyjnej i materiałów promujących lokalne zabytki.
2. Brak spójnej polityki w zakresie oznakowania obiektów zabytkowych – Niedostateczne tablice informacyjne i brak oznakowanych szlaków historycznych.
3. Problemy finansowe właścicieli zabytków – Brak środków na utrzymanie i konserwację obiektów.
4. Niewystraszające nakłady finansowe – Brak środków na dotację przy pracach remontowych przy obiektach historycznych, oraz na prowadzenie dokładnych badań architektonicznych i historycznych.
5. Przekształcenia i rozbiórki obiektów historycznych – samowolne działania w obrębie zabytków, bez uzgodnień z konserwatorem zabytków, powszechne zjawisko niewłaściwej termomodernizacji obiektów historycznych oraz niewłaściwej wymiany stolarki okiennej na stolarkę PCV, rozbiórka obiektów ujętych w ewidencji zabytków.
6. Niedostateczna współpraca z sektorem prywatnym – Ograniczone mechanizmy wsparcia dla właścicieli prywatnych obiektów zabytkowych.
7. Niewystarczające działania edukacyjne – Brak stałych programów edukacyjnych w szkołach oraz niedostateczne działania skierowane do mieszkańców w zakresie ochrony zabytków.
8. Ograniczona baza noclegowa i gastronomiczna – Utrudnia rozwój turystyki kulturowej i historycznej.

Szanse:

1. Możliwość pozyskania funduszy na rewitalizację i konserwację zabytków – Środki z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, BGK, programy wojewódzkie oraz unijne.

2. Rosnące zainteresowanie turystyką kulturową – Trendy podróżnicze promujące lokalne dziedzictwo mogą przyciągnąć większą liczbę turystów.
3. Współpraca z organizacjami i instytucjami naukowymi – Możliwość realizacji projektów badawczych i konserwatorskich.
4. Rozwój innowacyjnych metod ochrony dziedzictwa – Digitalizacja, skanowanie 3D, modelowanie wirtualne mogą pomóc w dokumentowaniu zabytków.
5. Wzrost świadomości ekologicznej – Zwiększona troska o środowisko sprzyja działaniom na rzecz ochrony krajobrazu kulturowego.
6. Integracja dziedzictwa kulturowego z polityką turystyczną i gospodarczą – Możliwość włączenia ochrony zabytków do strategii rozwoju gminy.
7. Organizacja wydarzeń promujących dziedzictwo – Festiwale, jarmarki i rekonstrukcje historyczne mogą zwiększyć świadomość i zainteresowanie historią regionu.

Zagrożenia:

1. Degradacja zabytków – Brak działań konserwatorskich i niewłaściwa eksploatacja obiektów.
2. Niewystarczające finansowanie ochrony zabytków – Cięcia budżetowe mogą ograniczyć realizację działań konserwatorskich.
3. Nielegalne i niekontrolowane prace budowlane – Przebudowy, rozbiórki i zmiany w obrębie obiektów zabytkowych bez konsultacji z Konserwatorem Zabytków.
4. Brak stabilnej polityki ochrony zabytków – Możliwość zmian przepisów i ograniczenie środków na ochronę dziedzictwa kulturowego.
5. Wpływ urbanizacji – Presja inwestycyjna w pobliżu obiektów zabytkowych może prowadzić do ich degradacji lub utraty historycznego kontekstu.

Analiza SWOT wykazała, że gmina Bodzanów posiada duży potencjał w zakresie ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego. Kluczowe działania powinny koncentrować się na poprawie infrastruktury turystycznej, skuteczniejszej promocji zabytków oraz zwiększeniu zaangażowania społeczności lokalnej w ochronę i zarządzanie dziedzictwem. Współpraca z organizacjami regionalnymi, wykorzystanie nowoczesnych technologii oraz pozyskiwanie funduszy zewnętrznych mogą stanowić skuteczne narzędzia przeciwdziałania zagrożeniom i wykorzystania potencjału dziedzictwa kulturowego gminy Bodzanów.

6. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE, PRIORYTETY I KIERUNKI DZIAŁAŃ GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Gminny program opieki nad zabytkami dla miasta i gminy Bodzanów na lata 2025-2028 stanowi dokument określający kierunki działań w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego. Program bazuje na ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz wytycznych Narodowego Instytutu Dziedzictwa. Jego celem jest zapewnienie skutecznej ochrony, zachowania i promocji zabytków nieruchomych, ruchomych, archeologicznych oraz dziedzictwa niematerialnego.

Ochrona dziedzictwa kulturowego ma kluczowe znaczenie dla zachowania tożsamości lokalnej, podniesienia atrakcyjności turystycznej oraz wspierania zrównoważonego rozwoju gminy. Program zakłada współpracę samorządu, instytucji kultury, organizacji pozarządowych oraz mieszkańców w realizacji założeń programowych. Na podstawie przeprowadzonej analizy SWOT określono kluczowe priorytety GPOZ:

1. Ochrona i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego
2. Dokumentacja i monitoring
3. Zintegrowane zarządzanie dziedzictwem
4. Finansowanie ochrony zabytków
5. Zrównoważone kształtowanie krajobrazu kulturowego
6. Edukacja i promocja dziedzictwa kulturowego
7. Rozwój turystyki kulturowej
8. Ochrona niematerialnego dziedzictwa kulturowego

OCHRONA I REWITALIZACJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO
Zapewnienie skutecznej ochrony zabytków znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków poprzez działania konserwatorskie, rewitalizacyjne i adaptacyjne. Program przewiduje wsparcie dla właścicieli prywatnych poprzez dotacje, doradztwo konserwatorskie i ulgi podatkowe.
KIERUNKI DZIAŁAŃ
Realizacja prac remontowo-konserwatorskich w obiektach będących własnością gminy.
Tworzenie mechanizmów finansowych wspierających prywatnych właścicieli zabytków (dotacje, ulgi podatkowe, doradztwo konserwatorskie).
Wspieranie procesów adaptacji zabytków na potrzeby społeczne, edukacyjne i kulturalne.
Wzmocnienie ochrony drewnianej architektury poprzez kompleksowe wsparcie doradcze i organizacyjne dla właścicieli obiektów zabytkowych, obejmujące pomoc w pozyskaniu funduszy konserwatorskich, szkolenia z zakresu właściwej pielęgnacji i użytkowania

obiektów drewnianych oraz wdrożenie regularnych inspekcji technicznych w ramach aktualizacji gminnej ewidencji zabytków.

Przeprowadzenie regularnych prac porządkowych na zabytkowych cmentarzach, obejmujących usuwanie roślinności inwazyjnej oraz zabezpieczenie nagrobków. Równolegle wykonanie badań historycznych i inwentaryzacji nagrobków w celu dokumentacji oraz identyfikacji obiektów wymagających pilnej ochrony.

DOKUMENTACJA I MONITORING

Regularna aktualizacja gminnej ewidencji zabytków, wprowadzenie nowoczesnych metod dokumentacji (fotogrametria, skanowanie 3D), wdrażanie systemu oceny stanu technicznego obiektów.

KIERUNKI DZIAŁAŃ

Regularna aktualizacja GEZ oraz ewidencja nowych obiektów o wartości historycznej.

Systematyczna ocena stanu technicznego obiektów w celu przeciwdziałania degradacji i zniszczeniom.

Identyfikacja zagrożonych obiektów, dokumentacja obiektów w złym stanie technicznym oraz propozycje działań naprawczych.

Wykorzystanie nowoczesnych metod digitalizacji do rejestrowania i archiwizowania stanu zabytków.

Digitalizacja i upowszechnianie wiedzy poprzez utworzenie interaktywnej bazy zabytków gminy, dostępnej online.

ZINTEGROWANE ZARZĄDZANIE DZIEDZICTWEM

Koordynacja działań samorządowych, prywatnych i społecznych w zakresie ochrony oraz promocji dziedzictwa. Współpraca z instytucjami państwowymi i organizacjami pozarządowymi.

KIERUNKI DZIAŁAŃ

Współpraca ze służbami konserwatorskimi oraz Narodowym Instytutem Dziedzictwa w zakresie monitorowania zagrożeń.

Tworzenie programów partnerskich z organizacjami pozarządowymi i instytucjami naukowymi.

Wzmocnienie systemu doradztwa dla właścicieli zabytków, obejmującego konsultacje konserwatorskie i pomoc w pozyskiwaniu dotacji.

Monitoring zagrożeń – utworzenie systemu oceny stanu zabytków, w tym katalogowania obiektów wymagających interwencji.

FINANSOWANIE OCHRONY ZABYTEKÓW

Pozyskiwanie środków z funduszy krajowych, unijnych oraz mechanizmów wsparcia dla właścicieli prywatnych obiektów zabytkowych.

KIERUNKI DZIAŁAŃ

Tworzenie programów wsparcia finansowego dla właścicieli obiektów zabytkowych.

Aktywne pozyskiwanie funduszy krajowych i unijnych na ochronę zabytków.

Stworzenie gminnego funduszu ochrony zabytków i uruchomienie mechanizmów wsparcia dla właścicieli prywatnych i instytucji.

Zachęty finansowe dla właścicieli zabytków, takie jak ulgi podatkowe czy dotacje na prace konserwatorskie.

Partnerstwa publiczno-prywatne – zachęcanie do współpracy inwestorów, przedsiębiorców i organizacji pozarządowych.

ZRÓWNOWAŻONE KSZTAŁTOWANIE KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

Ochrona historycznych układów przestrzennych poprzez regulacje planistyczne, kontrolę inwestycji oraz wsparcie działań rewitalizacyjnych.

KIERUNKI DZIAŁAŃ

Uwzględnienie ochrony zabytków w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Przeprowadzenie szczegółowych analiz historycznych i przestrzennych w celu identyfikacji i objęcia ochroną wartościowych układów ruralistycznych.

Regulacja zasad rewitalizacji i nowych inwestycji w historycznym układzie urbanistycznym i układach ruralistycznych.

Konsultacje społeczne dotyczące projektów ingerujących w krajobraz kulturowy gminy.

Ochrona krajobrazu kulturowego poprzez minimalizację negatywnego wpływu nowoczesnej zabudowy.

EDUKACJA I PROMOCJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Podnoszenie świadomości mieszkańców poprzez programy edukacyjne, warsztaty, konferencje oraz publikacje popularyzujące lokalne dziedzictwo.

KIERUNKI DZIAŁAŃ

Organizowanie szkoleń dla właścicieli zabytków na temat zasad konserwacji i dostępnych form wsparcia.

Publikacje i wydarzenia promujące historię gminy, w tym organizacja seminariów, prelekcji i konferencji.

Współpraca z placówkami edukacyjnymi w celu wprowadzania prelekcji na temat ochrony zabytków.

Współpraca z organizacjami turystycznymi oraz instytucjami związanymi z opieką i promocją dziedzictwa kulturowego w zakresie inicjowania i organizacji obchodów Europejskich Dni Dziedzictwa na terenie gminy.

Promocja lokalnego dziedzictwa poprzez publikację interaktywnych map zabytków, materiałów promocyjnych i aplikacji mobilnej.

ROZWÓJ TURYSTYKI KULTUROWEJ

Tworzenie lokalnych szlaków historycznych, oznakowanie zabytków, organizowanie wydarzeń promujących historię i kulturę regionu.

KIERUNKI DZIAŁAŃ

Stworzenie strategii rozwoju turystyki kulturowej w oparciu o lokalne dziedzictwo.

Stworzenie interaktywnej mapy dziedzictwa gminy z informacjami o zabytkach i trasach turystycznych.
Współpraca z organizacjami turystycznymi w zakresie promocji gminy.
Organizowanie wydarzeń kulturalnych podkreślających walory historyczne gminy.
Podczas organizowania imprez i wydarzeń kulturalnych, takich jak „Ocalić od zapomnienia” czy „Łączy nas historia” należy kultywować pamięć o żydowskiej społeczności Bodzanowa.
Opracowanie i oznakowanie nowych szlaków turystycznych (np. szlak architektury drewnianej, szlak dziedzictwa religijnego).

OCHRONA NIEMATERIALNEGO DZIEDZICTWA KULTUROWEGO
Identyfikacja i rejestracja najcenniejszych przejawów dziedzictwa niematerialnego. Ważnym aspektem jest także wsparcie działań edukacyjnych i promocyjnych, które pozwolą na przekazywanie tych wartości kolejnym pokoleniom.
KIERUNKI DZIAŁAŃ
Dokumentacja i archiwizacja poprzez nagrania wywiadów z najstarszymi mieszkańcami, digitalizacja zbiorów (fotografie, nagrania audio i wideo) oraz opracowanie publikacji dotyczących lokalnej kultury i historii.
Wsparcie dla inicjatyw społecznych zajmujących się ochroną dziedzictwa niematerialnego.
Organizacja festiwali i wydarzeń tematycznych promujących lokalną historię i kulturę.
Tworzenie lokalnej bazy wiedzy poprzez opracowanie cyfrowego archiwum tradycji regionu dostępnego dla mieszkańców i badaczy.
Wsparcie tradycyjnych rzemiosł i sztuki ludowej – organizacja warsztatów i szkoleń dla mieszkańców oraz współpraca z twórcami ludowymi.
Promowanie lokalnych tradycji w życiu społecznym, włączenie elementów dziedzictwa niematerialnego do wydarzeń kulturalnych, festiwali oraz programów edukacyjnych.

GPOZ dla miasta i gminy Bodzanów 2025-2028 stanowi kompleksowy plan działań na rzecz ochrony, zarządzania i promocji dziedzictwa kulturowego. Jego realizacja wymaga współpracy samorządu, instytucji kultury, organizacji pozarządowych i mieszkańców. Efektywna ochrona zabytków przyczyni się do wzrostu świadomości historycznej, poprawy jakości życia oraz rozwoju turystyki i gospodarki lokalnej.

7. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Realizacja Gminnego programu opieki nad zabytkami dla miasta i gminy Bodzanów wymaga zastosowania skutecznych narzędzi prawnych, finansowych, organizacyjnych, planistycznych i kontrolnych, które zapewnią kompleksową ochronę dziedzictwa kulturowego. Program opiera się na współpracy pomiędzy samorządem, instytucjami państwowymi, organizacjami pozarządowymi oraz właścicielami obiektów zabytkowych, co gwarantuje jego skuteczność i długofalowe efekty.

Realizacja programu opiera się na trzech filarach zarządzania:

1. Rada Miejska w Bodzanowie – uchwała Program oraz przyjmuje sprawozdania z jego realizacji co dwa lata.
2. Burmistrz Miasta i Gminy Bodzanów – odpowiada za przygotowanie, nadzorowanie i koordynowanie realizacji Programu.
3. Urząd Gminy Bodzanów oraz jednostki organizacyjne – zajmują się bieżącą realizacją zadań wynikających z Programu.

Aby wzmocnić efektywność zarządzania, należy:

- Wyznaczyć konkretną komórkę organizacyjną Urzędu Gminy do nadzorowania realizacji Programu,
- Zacieśnić współpracę z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w celu uzyskania doradztwa oraz wspólnego monitorowania obiektów zabytkowych,
- Wprowadzić długofalowe porozumienie na podstawie art. 96 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, aby usprawnić procedury związane z ochroną zabytków.

Instrumenty realizacji Programu

A. Ścisła współpraca samorządu z instytucjami i społecznością lokalną

Efektywna realizacja Programu wymaga aktywnego zaangażowania wszystkich podmiotów odpowiedzialnych za ochronę zabytków:

- Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,

- Narodowego Instytutu Dziedzictwa,
- właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych,
- parafii i wspólnot religijnych,
- organizacji pozarządowych i stowarzyszeń regionalnych działających na rzecz dziedzictwa kulturowego.

B. Działania własne władz samorządowych

1. Prawne

- Uwzględnienie ochrony dziedzictwa kulturowego w lokalnych aktach prawnych, w tym w Miejscowych Planach Zagospodarowania Przestrzennego (MPZP),
- Kontrola inwestycji budowlanych, aby nie naruszały wartości historycznych i krajobrazowych,
- Opracowanie zasad ochrony układów ruralistycznych i historycznych struktur przestrzennych.

2. Finansowe

- Dotacje dla właścicieli zabytków na konserwację, restaurację i adaptację obiektów,
- Ulgi podatkowe i zachęty finansowe dla inwestorów zachowujących historyczny charakter budynków,
- Stworzenie Gminnego Funduszu Ochrony Zabytków jako lokalnego źródła wsparcia.

3. Programowe

- Tworzenie i realizacja gminnych projektów edukacyjnych i promocyjnych związanych z dziedzictwem kulturowym,
- Wdrażanie lokalnych inicjatyw ochrony i rewitalizacji zabytków.

C. Pozyskiwanie środków zewnętrznych

- Fundusze Unii Europejskiej oraz środki europejskie,
- Środki krajowe (dotacje z BGK, MKiDN, Narodowego Instytutu Dziedzictwa, województwa),
- Programy rewitalizacyjne realizowane z funduszy rządowych i prywatnych.

System monitoringu i ewaluacji programu

Realizacja Gminnego programu opieki nad zabytkami będzie podlegała stałemu nadzorowi i ocenie. System monitoringu i ewaluacji obejmie:

1. Systematyczną ocenę realizacji działań:
 - Co dwa lata Burmistrz Gminy Bodzanów sporządza sprawozdanie z realizacji Programu, które zostanie przedstawione Radzie Miejskiej w Bodzanowie,
 - Okresowa aktualizacja gminnej ewidencji zabytków, uwzględniająca zmiany w stanie technicznym obiektów oraz zagrożenia dla dziedzictwa kulturowego.
2. Monitoring stanu zachowania zabytków:
 - Prowadzenie systematycznych inspekcji technicznych obiektów wpisanych do GEZ,
 - Wdrażanie systemu oceny ryzyka dla obiektów zagrożonych degradacją.
3. Ocena skuteczności działań:
 - Raporty monitoringowe uwzględniające zakres podjętych prac konserwatorskich, skalę wsparcia finansowego oraz efekty edukacyjne i promocyjne,
 - Analiza efektywności pozyskiwania funduszy – monitoring środków uzyskanych z zewnętrznych źródeł finansowania.
4. Aktualizacja Programu:
 - Kolejna edycja Gminnego programu opieki nad zabytkami powinna zostać opracowana po czterech latach od jego uchwalenia,
 - Na podstawie wyników ewaluacji i zgłoszonych uwag możliwe będzie dostosowanie priorytetów i narzędzi ochrony zabytków do nowych wyzwań.

Instrumentarium realizacji Programu opiera się na kompleksowych narzędziach zarządzania, finansowania i monitorowania ochrony zabytków. Kluczowe znaczenie mają:

- Zapewnienie stabilnych źródeł finansowania ochrony zabytków, w tym funduszy krajowych i unijnych,
- Ścisła współpraca samorządu z instytucjami kultury i społecznością lokalną,

- Regularna kontrola stanu zabytków oraz ich systematyczna dokumentacja,
- Mechanizmy oceny skuteczności działań i możliwość aktualizacji Programu.

Dzięki wdrożeniu powyższych rozwiązań, Gminny program opieki nad zabytkami dla Bodzanowa stanie się skutecznym narzędziem ochrony i promocji lokalnego dziedzictwa kulturowego.

8. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Kryteria ilościowe (mieralne wskaźniki realizacji Programu):

1. Liczba obiektów poddanych pracom konserwatorskim – określenie liczby zabytków, które zostały objęte ochroną poprzez remonty, renowację, konserwację lub adaptację.
2. Liczba nowych obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków – uwzględnienie działań na rzecz rozszerzenia ochrony konserwatorskiej.
3. Liczba przyznanych dotacji na remonty zabytków – analiza wsparcia finansowego udzielonego właścicielom zabytków (publicznym i prywatnym).
4. Liczba przeprowadzonych kontroli stanu zabytków – weryfikacja, czy prowadzone są regularne przeglądy konserwatorskie oraz monitoring stanu technicznego.
5. Liczba działań edukacyjnych i promocyjnych – liczba zorganizowanych warsztatów, konferencji, publikacji oraz wydarzeń popularyzujących dziedzictwo kulturowe.
6. Liczba projektów dofinansowanych ze środków zewnętrznych – liczba aplikacji o środki krajowe, unijne lub z funduszy organizacji pozarządowych (skuteczne i nieotrzymane).

Kryteria jakościowe:

1. Stan zachowania obiektów zabytkowych objętych wsparciem Programu
 - Przegląd obiektów, które otrzymały dofinansowanie na prace konserwatorskie i renowacyjne.
 - Ocena stopnia zrealizowania działań (np. w skali: zrealizowane / w trakcie / niezrealizowane).
 - Porównanie stanu technicznego obiektów sprzed i po przeprowadzeniu działań konserwatorskich (na podstawie dokumentacji fotograficznej i opisowej).
2. Stopień wdrażania zaleceń konserwatorskich
 - Analiza, czy właściciele obiektów stosują się do zaleceń Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków i innych organów ochrony dziedzictwa.
 - Ocena liczby przypadków nieprzestrzegania zaleceń, prowadzących do degradacji obiektów.
3. Skuteczność działań edukacyjnych i promocyjnych

- Liczba zorganizowanych wydarzeń edukacyjnych i kulturalnych (np. warsztatów, prelekcji, festiwali).
 - Liczba uczestników wydarzeń w porównaniu do poprzednich lat.
 - Liczba wydanych publikacji lub materiałów promocyjnych związanych z ochroną zabytków.
4. Efektywność systemu dotacyjnego i ulg dla właścicieli zabytków
- Liczba złożonych i pozytywnie rozpatrzonych wniosków o dotacje.
 - Procent wykorzystanych środków finansowych przeznaczonych na ochronę zabytków.
 - Średni czas oczekiwania na decyzję w sprawie wsparcia finansowego.
5. Stopień realizacji zapisów Programu w polityce przestrzennej gminy
- Czy w Miejscowych Planach Zagospodarowania Przestrzennego uwzględniono zasady ochrony zabytków?
 - Liczba decyzji o warunkach zabudowy wydanych dla terenów objętych ochroną konserwatorską.
 - Liczba przypadków interwencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w związku z niezgodnymi inwestycjami.
6. Wykorzystanie środków zewnętrznych na ochronę zabytków
- Liczba pozyskanych dotacji z funduszy krajowych i unijnych.
 - Porównanie kwoty uzyskanych środków w stosunku do planowanych działań.

Metody oceny realizacji programu

Aby skutecznie monitorować realizację Programu, zastosowane zostaną różne metody ewaluacji, w tym:

1. Przegląd sprawozdań i dokumentacji – analiza raportów konserwatorskich, dokumentów z realizacji projektów, decyzji administracyjnych oraz wykazów dotacji.
2. Kontrola terenowa – wizytacje w wybranych obiektach zabytkowych, ocena jakości przeprowadzonych prac konserwatorskich.
3. Analiza wskaźników ilościowych – porównanie danych z lat ubiegłych oraz zestawienie ich z celami Programu.
4. Współpraca z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków i NID – weryfikacja, czy Program jest realizowany zgodnie z aktualnymi wytycznymi i dobrą praktyką konserwatorską.

Raportowanie i aktualizacja Programu

Zgodnie z ustawowymi wymogami, ocena realizacji Programu będzie przeprowadzana co dwa lata, a Burmistrz przedstawi Radzie Miasta sprawozdanie z wykonania działań oraz rekomendacje na kolejne lata.

Na podstawie zgromadzonych danych możliwe będzie wskazanie obszarów wymagających korekty, a także propozycji aktualizacji Programu na kolejne lata. Wnioski z oceny powinny wpłynąć na:

- Zwiększenie efektywności podejmowanych działań,
- Dostosowanie strategii ochrony zabytków do nowych wyzwań,
- Lepsze wykorzystanie dostępnych narzędzi finansowania.

Aktualizacja Programu może zostać przeprowadzona w przypadku istotnych zmian prawnych, pojawienia się nowych zagrożeń dla dziedzictwa kulturowego, a także w wyniku uzyskania nowych źródeł finansowania.

Ocena realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami jest kluczowym elementem zarządzania dziedzictwem kulturowym w gminie Bodzanów. Przyjęcie mierzalnych wskaźników oraz cykliczne raportowanie pozwoli na efektywne zarządzanie programem, identyfikację problemów i skuteczne planowanie przyszłych działań. Regularne monitorowanie i ewaluacja działań ochronnych zapewnią ciągłe doskonalenie polityki konserwatorskiej, co w efekcie przełoży się na skuteczniejszą ochronę i promocję dziedzictwa kulturowego gminy.

9. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

9.1. DOTACJE I FINANSOWANIE ZE ŚRODKÓW KRAJOWYCH

1. Dotacje z budżetu Gminy Bodzanów

Zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, gmina może przeznaczać własne środki na finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków.

Zasady udzielania dotacji:

- Dofinansowanie może obejmować do 50% nakładów koniecznych, a w wyjątkowych przypadkach nawet 100% (np. w przypadku zabytków o wyjątkowej wartości historycznej).
- Dotacje mogą być udzielane na prace zabezpieczające, konserwatorskie i restauratorskie, a także na zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych.
- O dotacje mogą ubiegać się właściciele i zarządcy zabytków, w tym osoby fizyczne, wspólnoty mieszkaniowe, instytucje kultury, organizacje pozarządowe i parafie.
- Gmina może także przeznaczać środki na prace dokumentacyjne, np. ekspertyzy techniczne, badania konserwatorskie, projekty budowlane.

2. Dotacje wojewódzkie

Program „Mazowsze dla Zabytków” to inicjatywa Samorządu Województwa Mazowieckiego wspierająca prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na terenie województwa mazowieckiego. Jest to istotne źródło finansowania, z którego mogą korzystać właściciele i zarządcy zabytków z miasta i gminy Bodzanów.

Dotacje mogą obejmować prace konserwatorskie, restauratorskie oraz roboty budowlane, które przyczyniają się do ochrony i zachowania substancji zabytkowej.

Wsparcie dotyczy wyłącznie obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Zadania muszą być realizowane w roku budżetowym, na który została przyznana dotacja.

Maksymalna wysokość dotacji jest ustalana corocznie w zależności od dostępnych środków budżetowych.

3. Dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

Właściciele zabytków wpisanych do rejestru zabytków mogą ubiegać się o dofinansowanie z budżetu Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Zasady udzielania wsparcia:

- Dotacja może wynosić do 50% nakładów koniecznych, a w szczególnych przypadkach nawet 100%.
- Refundacja kosztów poniesionych w okresie do trzech lat wstecz.
- Dotacje mogą obejmować konserwację, remonty, badania architektoniczne, modernizację instalacji i prace zabezpieczające.

4. Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (MKiDN)

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego na 2025 r. ogłosiło szereg programów mających na celu wspieranie i rozwój różnych obszarów kultury w Polsce. Poniżej przedstawiono krótką charakterystykę wybranych programów, które mogą być istotne dla miasta i gminy Bodzanów:

1. Ochrona zabytków: Program ten ma na celu zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne. Dofinansowanie dotyczy zabytków wpisanych do rejestru zabytków.
2. Kultura ludowa i tradycyjna: Celem programu jest wspieranie zjawisk związanych ze spuścizną kultur tradycyjnych, ich transformacjami oraz współczesnymi kontekstami. Dotacje przeznaczone są na działania edukacyjne, warsztaty, kursy, seminaria oraz popularyzację unikalnych elementów kultur tradycyjnych.
3. Kultura cyfrowa: Program ten ma na celu zwiększenie liczby dostępnych zasobów dziedzictwa kulturowego w formie cyfrowej oraz umożliwienie ich ponownego wykorzystania. W ramach programu można realizować zadania dotyczące cyfryzacji dziedzictwa kulturowego, obejmujące digitalizację i udostępnianie w Internecie zasobów muzealnych, bibliotecznych, audiowizualnych, zabytkowych oraz archiwalnych.
4. Infrastruktura domów kultury: Celem programu jest zapewnienie optymalnych warunków dla działalności domów i ośrodków kultury oraz centrów kultury i sztuki

w zakresie edukacji kulturalnej i animacji kultury poprzez modernizację i rozbudowę ich infrastruktury.

5. Edukacja kulturalna: Program wspiera projekty z zakresu edukacji kulturalnej, mające na celu rozwijanie kompetencji kulturowych i kreatywnych różnych grup społecznych, w tym dzieci i młodzieży.
6. Partnerstwo dla książki: Celem programu jest wspieranie przedsięwzięć promujących czytelnictwo oraz rozwijających kompetencje czytelnicze w społeczeństwie.
7. Infrastruktura kultury: Program ma na celu wsparcie inwestycji w infrastrukturę kultury, w tym modernizację i rozbudowę obiektów służących działalności kulturalnej.

Dla miasta i gminy Bodzanów szczególnie istotne mogą być programy „Ochrona zabytków”, „Kultura ludowa i tradycyjna” oraz „Kultura cyfrowa”, które bezpośrednio wspierają działania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego, promocją lokalnych tradycji oraz cyfryzacją zasobów kulturowych. Wnioski do ogłoszonych programów można składać elektronicznie za pośrednictwem Systemu Obsługi Programów MKiDN (SOP).

5. Rządowy Program Odbudowy Zabytków – Polski Ład dla Kultury

Program kierowany był bezpośrednio do jednostek samorządu terytorialnego, a za ich pośrednictwem również do innych podmiotów zobowiązanych do opieki nad zabytkami. Dofinansowanie było przyznawane na realizację zadań inwestycyjnych związanych z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami. Mogło być przeznaczone na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku prowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego albo na udzielenie dotacji samorządowej na takie prace.

Dofinansowanie wynosiło maksymalnie 98% wartości inwestycji, a minimalny wkład własny - 2%. Wnioski były składane w aplikacji Polski Ład udostępnionej przez BGK, w jednej z trzech kategorii:

- do 150 000 zł
- do 500 000 zł
- do 3 500 000 zł.

6. Fundusz Kościelny

Dotacje przeznaczone na prace konserwatorskie przy zabytkowych kościołach i kaplicach. Możliwe wsparcie na remont dachów, osuszanie, konserwację polichromii i wyposażenia wnętrz.

9.2. ŚRODKI EUROPEJSKIE I FUNDUSZE ZEWNĘTRZNE

Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (FEnIKS) - Priorytet VII „Kultura”

W ramach tego priorytetu, będą wspierane inwestycje w celu wzmocnienia wpływu kultury i zrównoważonej turystyki na rozwój gospodarczy, włączenie społeczne i innowacje społeczne.

Osiągnięcie tego celu zostanie zapewnione poprzez ukierunkowane wsparcie w dwóch obszarach:

- Obszar 1: Rozwój infrastruktury kultury (zabytkowej i niezabytkowej);
- Obszar 2: Ochrona i podniesienie atrakcyjności turystycznej obiektów dziedzictwa kulturowego.

Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej 2021- 2027

Istnieją trzy typy programów: transgraniczne, transnarodowe i międzyregionalne na lata 2021-2027. Zasadniczą różnicą ww. programów jest zakres terytorialny, w ramach którego można realizować wspólne przedsięwzięcia:

- obszary przylegające do granic państwowych, w przypadku programów współpracy transgranicznej. Programy transgraniczne służą przede wszystkim budowaniu więzi łączących społeczności po obu stronach granicy. Ich realizacja służy wzmocnieniu współpracy poprzez wzrost liczby wspólnych inicjatyw dotyczących między innymi ochrony środowiska, rozbudowy infrastruktury, wymiany kulturalnej czy wzajemnych kontaktów młodzieży;

- duże zgrupowania europejskich regionów z kilku lub kilkunastu państw w ramach programów współpracy transnarodowej;
- wszystkie regiony UE w zakresie współpracy międzyregionalnej. Projekty, oparte na współpracy z partnerami zagranicznymi mogą dotyczyć m.in. kultury, sztuki, turystyki i promocji regionu.

Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG)

Wsparcie na ochronę dziedzictwa kulturowego, finansowane przez kraje EOG.

Priorytety:

- Renowacja obiektów zabytkowych,
- Digitalizacja dziedzictwa kulturowego,
- Edukacja i promocja lokalnej historii.

9.3. PARTNERSTWA PUBLICZNO-PRYWATNE I INICJATYWY LOKALNE

1. Partnerstwa publiczno-prywatne (PPP)

- Współpraca samorządu z podmiotami prywatnymi w celu rewitalizacji zabytków,
- Możliwość udostępniania zabytków na potrzeby usług turystycznych i kulturalnych,

2. Lokalne zbiórki i crowdfunding

- Możliwość organizowania zbiórek publicznych na rzecz ratowania lokalnych zabytków,
- Kampanie społeczne w mediach internetowych i lokalnych.

3. Fundusze od organizacji pozarządowych

- Stowarzyszenia i fundacje wspierające ochronę dziedzictwa mogą oferować dofinansowania lub granty.

Najważniejsze źródła finansowania dla miasta i gminy Bodzanów:

- Dotacje gminne, wojewódzkie i krajowe – podstawowe źródło wsparcia dla zabytków w gminie,
- Fundusze unijne – możliwość finansowania większych projektów infrastrukturalnych,
- Programy MKiDN – szczególnie ważne dla ochrony dziedzictwa niematerialnego i obiektów zabytkowych,
- Rządowy Program Odbudowy Zabytków – duże wsparcie dla obiektów gminnych i parafialnych,
- Mechanizm EOG – możliwość pozyskania grantów na ochronę zabytków.

Dobrym rozwiązaniem jest stworzenie *Strategii pozyskiwania środków na zabytki*, obejmującą aktywny monitoring dostępnych dotacji oraz doradztwo dla właścicieli zabytków w zakresie aplikowania o fundusze.

10. PODSUMOWANIE

Gminny program opieki nad zabytkami dla miasta i gminy Bodzanów na lata 2025-2028 jest kluczowym dokumentem strategicznym określającym priorytety i działania w zakresie ochrony, konserwacji i popularyzacji dziedzictwa kulturowego. Dokument ten powstał zgodnie z wymogami ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, a jego celem jest skuteczne zarządzanie i ochrona dóbr kultury znajdujących się na terenie gminy.

Program uwzględnia zarówno aspekty materialnego dziedzictwa – zabytkowe budynki, układy urbanistyczne, zespoły dworskie i ślady osadnictwa olęderskiego – jak i niematerialnego dziedzictwa kulturowego, obejmującego lokalne tradycje, obrzędy oraz rzemiosło. Jednocześnie podkreśla rolę społeczności lokalnej oraz konieczność zaangażowania mieszkańców w działania na rzecz ochrony i popularyzacji dziedzictwa.

Główne cele Programu to:

- poprawa stanu zachowania zabytków oraz ich adaptacja do nowych funkcji,
- wzmacnianie świadomości społecznej na temat wartości dziedzictwa kulturowego,
- wspieranie działań rewitalizacyjnych i ochronnych, w tym cyfryzacja zasobów zabytkowych,
- rozwój turystyki kulturowej oraz promocja zasobów dziedzictwa,
- zwiększenie dostępności do funduszy krajowych i europejskich na działania konserwatorskie.

Program wskazuje konkretne działania i mechanizmy realizacji, w tym instrumenty prawne, finansowe i organizacyjne. Zakłada także ścisłą współpracę samorządu z instytucjami ochrony zabytków, organizacjami pozarządowymi, społecznościami lokalnymi oraz sektorem prywatnym.

Ważnym elementem Programu jest również określenie źródeł finansowania działań, obejmujących m.in. dotacje samorządowe, fundusze rządowe, programy Unii Europejskiej oraz środki prywatne. Opracowano także mechanizmy monitoringu i oceny realizacji Programu, co pozwoli na bieżące dostosowywanie działań do aktualnych potrzeb i wyzwań.

Realizacja Gminnego programu opieki nad zabytkami na lata 2025-2028 przyczyni się do poprawy stanu dziedzictwa kulturowego gminy Bodzanów, jego lepszego wykorzystania

w rozwoju społeczno-gospodarczym oraz integracji ochrony zabytków z innymi politykami rozwoju gminy.

Program podkreśla, że dziedzictwo kulturowe nie jest jedynie obciążeniem, lecz zasobem, który może stanowić istotny atut w budowaniu atrakcyjności gminy, wzmacnianiu lokalnej tożsamości oraz przyczynianiu się do zrównoważonego rozwoju.

11. ZAŁĄCZNIKI

GMINNA EWIDENCJA ZABYTEKÓW MIASTA I GMINY BODZANÓW – ZABYTKI NIERUCHOME

l.p.	Miejscowość	Obiekt	Adres, określenie	Działka	Datowanie	Formy ochrony
1	Białobrzegi	Cmentarz ewangelicki	Długa	117/1 Białobrzegi	koniec XIX w.	GEZ
2	Bodzanów	Kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny	Plac T. Kościuszki bn	539	XIV/XV; przebudowa XVIII i 1 poł. XIX w.	Rejestr zabytków 157/725/62 W z dnia 05.05.1962
3	Bodzanów	Układ urbanistyczny			XIV - 2 poł. XIX w.	GEZ
4	Bodzanów	Dom mieszkalny	Dąbrowskiego Henryka 2	423	1 ćw. XX w.	GEZ
5	Bodzanów	Dom mieszkalny	Dąbrowskiego Henryka 7	494/1	4 ćw. XIX w.	GEZ
6	Bodzanów	Dom mieszkalny	Dąbrowskiego Henryka 10	419/2	2 ćw. XX w.	GEZ
7	Bodzanów	Dom mieszkalny (Dawna Poczta)	Głowackiego 4-6	518	1 ćw. XX w.	GEZ
8	Bodzanów	Dom mieszkalny	Głowackiego 7	273	4 ćw. XIX w.	GEZ
9	Bodzanów	Domy wielomieszkaniowe	Głowackiego 8_10_12	512; 514/1; 514/2	4 ćw. XIX w.	GEZ
10	Bodzanów	Komisariat (Dawny zajazd)	Głowackiego 13	267/2	XIX/XX w	GEZ
11	Bodzanów	Dom mieszkalny	Głowackiego 18	499	2 ćw. XX w.	GEZ
12	Bodzanów	Remiza strażacka	Głowackiego 22	493	2 ćw. XX w.	GEZ
13	Bodzanów	Wiatrak koźlak	Głowackiego 26	171	1920 r.	GEZ
14	Bodzanów	Dom młynarza	Głowackiego 26	171	1925 r.	GEZ
15	Bodzanów	Dom mieszkalny	Kilińskiego Jana 5-7	568; 569	1 ćw. XX w.	GEZ
16	Bodzanów	Dom mieszkalny	Kilińskiego Jana 12	489	1 ćw. XX w.	GEZ
17	Bodzanów	Plebania	Plac T. Kościuszki 1	510	1890-1898 r.	GEZ

l.p.	Miejscowość	Obiekt	Adres, określenie	Działka	Datowanie	Formy ochrony
18	Bodzanów	Dom mieszkalny	Plac T. Kościuszki 4	543	1 ćw. XX w.	GEZ
19	Bodzanów	Dom mieszkalny	Hugona Kołątaja 2	466	1 ćw. XX w.	GEZ
20	Bodzanów	Dom mieszkalny	Mickiewicza Adama 3_3a	616/1	1 ćw. XX w.	GEZ
21	Bodzanów	Dom mieszkalny	Mickiewicza Adama 4	645/2	1936 r.	GEZ
22	Bodzanów	Dom mieszkalny	Mickiewicza Adama 10	642/4	1 ćw. XX w.	GEZ
23	Bodzanów	Dom mieszkalny	Mickiewicza Adama 15	607	1 ćw. XX w.	GEZ
24	Bodzanów	Kamienica czynszowa	Mickiewicza Adama 20_22_24	629/1; 629/2	1908-1912 r.	GEZ
25	Bodzanów	Dom mieszkalny	Mickiewicza Adama 31_33_35	598; 599	1850 r.	GEZ
26	Bodzanów	Dom mieszkalny	Mickiewicza Adama 32	586/3	1 ćw. XX w.	GEZ
27	Bodzanów	Dom mieszkalny	Mickiewicza Adama 50	565	1 ćw. XX w.	GEZ
28	Bodzanów	Dom mieszkalny	Nadrzeczna 1	357	1 ćw. XX w.	GEZ
29	Bodzanów	Masarnia	Nadrzeczna	120	1 ćw. XX w.	GEZ
30	Bodzanów	Młyn	Orzeszkowej bn	469/1	1 ćw. XX w.	Rejestr zabytków nr A-1698 z dnia 24.05.2022 r.
31	Bodzanów	Dom mieszkalny	Poniatowskiego Józefa 5	831	1 ćw. XX w.	GEZ
32	Bodzanów	Dom mieszkalny	Sierakowskiego 4	538	4 ćw. XIX w.	GEZ
33	Bodzanów	Dom mieszkalny	św. Jana Pawła II 9	594/4	1 ćw. XX w.	GEZ
34	Bodzanów	Dom mieszkalny	św. Jana Pawła II 15_15a	674	1 ćw. XX w.	GEZ
35	Bodzanów	Dom mieszkalny	Wolności 1	626/1	1 ćw. XX w.	GEZ
36	Bodzanów	Cmentarz parafialny „stary”	Mickiewicza Adama	611	XVIII w.	GEZ
37	Bodzanów	Cmentarz parafialny	Wolności	843; 844	2 poł. XIX w.	GEZ

l.p.	Miejscowość	Obiekt	Adres, określenie	Działka	Datowanie	Formy ochrony
38	Bodzanów	Cmentarz żydowski	Nadrzeczna/ Głowackiego	117	XVIII/XIX w.	GEZ
39	Bodzanów	Przychodnia	Wyszogrodzka 3	854 Bodzanów	2 ćw. XX w.	GEZ
40	Borowice	Dwór	Borowice 16	250 Borowice	XIX/XX w.	Rejestr zabytków nr 550 z dnia 01.07.1987 r.
41	Borowice	Park krajobrazowy	Borowice przy nr 16	250; 249; 244 Borowice	1908-1913	Rejestr zabytków nr 550 z dnia 01.07.1987 r.
42	Chodkowo	Dom mieszkalny	Chodkowo, Bankowa 6	40/2 Chodkowo	1 ćw. XX w.	GEZ
43	Chodkowo	Cmentarz żydowski	Chodkowo, Górna	31/2 Chodkowo	1 poł. XX w.	GEZ
44	Cieśle	Zespół dworski: dwór	Cieśle 18	115/48 Cieśle	koniec XIX w.	GEZ
45	Cieśle	Zespół dworski: chlew	Cieśle	115/15 Cieśle	około 1910 r.	GEZ
46	Cieśle	Zespół dworski: obora	Cieśle	115/49 Cieśle	około 1910 r.	GEZ
47	Cieśle	Zespół dworski: park krajobrazowy	Cieśle	115/ (13; 14; 15; 23; 26; 33; 34; 35; 36; 37; 38; 40; 41; 42; 43; 44; 45; 46; 47; 48; 49; 51; 52; 53); 117/3 Cieśle	2 poł. XIX w.	GEZ
48	Felicjanów	Założenie klasztorne zakonu Mariawitów: dawny dwór	Felicjanów przy nr 6	6 Miszewko	1 poł. XIX w.	Rejestr zabytków 528 z dnia 01.09.1980 r.
49	Felicjanów	Założenie klasztorne zakonu Mariawitów: budynek klasztorny	Felicjanów przy nr 6	6 Miszewko	1905 r.	Rejestr zabytków 528 z dnia 01.09.1980 r.

l.p.	Miejscowość	Obiekt	Adres, określenie	Działka	Datowanie	Formy ochrony
50	Felicjanów	Założenie klasztorne zakonu Mariawitów: Rządówka	Felicjanów 6	6 Miszewko	1910 r.	Rejestr zabytków 528 z dnia 01.09.1980 r.
51	Felicjanów	Założenie klasztorne zakonu Mariawitów: Park krajobrazowy	Felicjanów przy nr 6	6; 8 Miszewko	koniec XIX w.	Rejestr zabytków 528 z dnia 01.09.1980 r.
52	Felicjanów	Założenie klasztorne zakonu Mariawitów: obora	Felicjanów przy nr 6	8 Miszewko	koniec XIX w.	GEZ
53	Felicjanów	Założenie klasztorne zakonu Mariawitów: chlew	Felicjanów przy nr 6	8 Miszewko	koniec XIX w.	GEZ
54	Felicjanów	Założenie klasztorne zakonu Mariawitów: piwnica	Felicjanów przy nr 6	8 Miszewko	koniec XIX w.	GEZ
55	Felicjanów	Założenie klasztorne zakonu Mariawitów: altana	Felicjanów przy nr 6	6 Miszewko	1905 r.	GEZ
56	Felicjanów	Założenie klasztorne zakonu Mariawitów: mostek	Felicjanów przy nr 6	6 Miszewko	koniec XIX w.	GEZ
57	Gąsewo	Zagroda młynarska: młyn murowany	Gąsewo przy nr 29	117/3 Gąsewo	1919 r.	Rejestr zabytków nr 639 z dnia 29.03.1993 r.
58	Gąsewo	Zagroda młynarska: dom młynarza	Gąsewo 29	123 Gąsewo	1922 r.	Rejestr zabytków nr 639 z dnia 29.03.1993 r.
59	Gąsewo	Zagroda młynarska: obora murowana	Gąsewo przy nr 29	123 Gąsewo	1885 r.	Rejestr zabytków nr 639 z dnia 29.03.1993 r.
60	Kępa Polska	Kościół filialny p.w. św. Klemensa	Kępa Polska bn	236 Kępa Polska	1785 r.	Rejestr zabytków 136/546/62 W z dnia 30.03.1962 r.
61	Kępa Polska	Kaplica	Kępa Polska bn	236 Kępa Polska	1730 r.	Rejestr zabytków 136/546/62 W

l.p.	Miejscowość	Obiekt	Adres, określenie	Działka	Datowanie	Formy ochrony
						z dnia 30.03.1962 r.
62	Kępa Polska	Dzwonnica	Kępa Polska bn	236 Kępa Polska	koniec XVIII w.	Rejestr zabytków 136/546/62 W z dnia 30.03.1962 r.
63	Łętowo	Kościół parafialny p.w. św. Jana Chrzyciela	Łętowo bn	48/2 Łętowo	1764-1774	Rejestr zabytków 137/547/62 W z dnia 30.03.1962 r.
64	Łętowo	Plebania	Łętowo 1	48/7 Łętowo	1 ćw. XX w.	GEZ
65	Łętowo	Cmentarz parafialny z nagrobkami dziedziców	Łętowo bn	54 Łętowo	1 poł. XIX w.	GEZ
66	Mąkolin	Dwór-ruina	Mąkolin 40	114/23 Mąkolin	koniec XIX w.	GEZ
67	Nowe Kanigowo	Szkoła (Dawny dwór)	Nowe Kanigowo 17	64/2 Kanigowo Nowe	koniec XIX w.	GEZ
68	Nowe Kanigowo	Park krajobrazowy	Nowe Kanigowo przy nr 17	63/2; 61; 63/6; 63/8; 63/7; 63/9; 63/10; 63/12; 63/11; 63/14; 63/13; 63/15; 64/3; 64/2; 63/16; 65 Kanigowo Nowe	4 ćw. XIX w.	GEZ
69	Nowe Miszewo	Zespół dworski: dwór murowany	Nowe Miszewo, Pałacowa 2a	20/4 Miszewo Murowane Nowe	lata 20 XX w.	Rejestr zabytków nr A-578 z dnia 23.02.1988 r.

l.p.	Miejscowość	Obiekt	Adres, określenie	Działka	Datowanie	Formy ochrony
70	Nowe Miszewo	Zespół dworski: park geometryczno- krajobrazowy	Nowe Miszewo, Pałacowa przy nr 2a	15/2; 20/4 Miszewo Murowane Nowe	1750 r., XIX w.	Rejestr zabytków nr A-578 z dnia 23.02.1988 r.
71	Nowe Miszewo	Zespół dworski: obora	Pałacowa	44 Miszewo Murowane Nowe	koniec XIX w.	GEZ
72	Nowe Miszewo	Zespół dworski: spichlerz	Pałacowa	44 Miszewo Murowane Nowe	3 ćw. XIX w.	GEZ
73	Nowe Miszewo	Kościół parafialny p.w. Wszystkich Świątych	Pałacowa 1	201 Miszewo Murowane Nowe	2 ćw. XV w.; przebudowa 1780 r. i XIX w.	Rejestr zabytków nr 56/187/59 W z dnia 16.11.1959 r.
74	Nowe Miszewo	Stara plebania	Południowa 2a	201 Miszewo Murowane Nowe	XIX/XX w.	GEZ
75	Nowe Miszewo	Cmentarz parafialny	Południowa/ Wiatraczna	49; 48; 50 Miszewo Murowane Nowe; 16/1 Miszewo Murowane Stare	2 poł. XIX w.	GEZ
76	Osmolinek	Zagroda młynarska: dom młynarza	Osmolinek 13	33/1 Osmolinek	koniec XIX w.	GEZ
77	Pełowo	Dwór	Pełowo 32	61/31 Pełowo	4 ćw. XIX w.	Rejestr zabytków 228/1433/75 W z dnia 22.05.1975 r.
78	Pełowo	Park krajobrazowy	Pełowo przy nr 32	61/33; 62/32; 61/29; 61/10; 61/30; 61/34; 61/35; 61/36; 61/37;	1906 r.	Rejestr zabytków 521 z dnia 21.01.1980 r.

l.p.	Miejscowość	Obiekt	Adres, określenie	Działka	Datowanie	Formy ochrony
				61/31 Pełowo		
79	Pełowo	Kościół mariawitów	Pełowo przy budynku nr 57	143 Pełowo	1907 r.	Rejestr zabytków A- 1332 z dnia 27.04.2016 r.
80	Pełowo	Cmentarz mariawicki	Pełowo bn	122 Pełowo	około 1920 r.	GEZ
81	Reczyn	Dwór	Nowy Reczyn 9	25/1 Reczyn Nowy	pocz. XX w.	Rejestr zabytków nr A-625 z dnia 01.08.1991 r.
82	Stanowo	Park dworski	Stanowo bn	44/13; 44/32; 44/33 Stanowo	2 poł. XIX w.	Rejestr zabytków nr A-548 z dnia 19.03.1986 r.

GMINNA EWIDENCJA ZABYTEKÓW MIASTA I GMINY BODZANÓW – ZABYTEKI ARCHEOLOGICZNE

l.p.	Miejscowość	Nr w m.	AZP/ nr na ob.	Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia
1	Małoszywka	1	50-56/1	cmentarzysko	amfor kulistych	EK - N
2	Małoszywka	2	50-56/2	ślad osadnictwa	?	EK - M
3	Kanigowo	1	50-56/3	ślad osadnictwa		PŚR/NOW
4	Pełowo	1	50-56/5	osada		PŚR/NOW
5	Kanigowo	2	50-56/6	ślad osadnictwa		ŚR
6	Miszewko	1	50-56/7	osada		ŚR
7	Ramutówko	1	50-56/15	ślad osadnictwa		NOW
8	Ramutówko	2	50-56/16	1. ślad osadnictwa		EK
				2. ślad osadnictwa		PŚR
				3. osada		NOW
9	Ramutówko	3	50-56/17	ślad osadnictwa		NOW
10	Kanigowo Nowe	1	50-56/18	ślad osadnictwa		ŚR
11	Pełowo	2	50-56/19	osada		ŚR
12	Pełowo	3	50-56/20	1. ślad osadnictwa		EK
				2. ślad osadnictwa		WŚR
				3. ślad osadnictwa		PŚR
13	Pełowo	4	50-56/21	1. osada		EK
				2. ślad osadnictwa		PŚR
14	Ramutówko	4	50-56/29	1. ślad osadnictwa		EK
				2. osada		PŚR/NOW
15	Ramutówko	5	50-56/30	1. ślad osadnictwa		STAR
				2. ślad osadnictwa		PŚR/NOW
16	Ramutówko	6	50-56/31	ślad osadnictwa		STAR
17	Ramutówko	7	50-56/32	ślad osadnictwa		NOW
18	Ramutówko	8	50-56/33	1. ślad osadnictwa		STAR
				2. ślad osadnictwa		PŚR/NOW
19	Pełowo	5	50-56/34	1. ślad osadnictwa		EK
				2. osada		NOW
20	Pełowo	6	50-56/35	1. ślad osadnictwa		STAR
				2. ślad osadnictwa		PŚR
21	Pełowo	7	50-56/36	1. ślad osadnictwa		EK
				2. ślad osadnictwa		NOW
22	Pełowo	8	50-56/37	1. ślad osadnictwa		STAR
				2. ślad osadnictwa		PŚR
23	Pełowo	9	50-56/38	ślad osadnictwa		STAR
24	Pełowo	10	50-56/39	osada		PŚR/NOW

l.p.	Miejscowość	Nr w m.	AZP/ nr na ob.	Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia
25	Pełowo	11	50-56/40	ślad osadnictwa		NOW
26	Pełowo	12	50-56/41	ślad osadnictwa		NOW
27	Pełowo	13	50-56/47	1. ślad osadnictwa		STAR
				2. ślad osadnictwa		NOW
28	Pełowo	14	50-56/48	1. ślad osadnictwa		PŚR
				2. ślad osadnictwa		NOW
29	Pełowo	15	50-56/49	1. ślad osadnictwa		EK
				2. ślad osadnictwa		PŚR
30	Pełowo	16	50-56/50	osada		NOW
31	Pełowo	17	50-56/51	ślad osadnictwa		NOW
32	Pełowo	18	50-56/52	1. ślad osadnictwa		STAR
				2. ślad osadnictwa		NOW
33	Pełowo	19	50-56/61	ślad osadnictwa		NOW
34	Pełowo	20	50-56/81	ślad osadnictwa		ŚR/NOW
35	Pełowo	21	50-56/82	ślad osadnictwa		PŚR
36	Pełowo	22	50-56/83	ślad osadnictwa		NOW
37	Pełowo	23	50-56/84	ślad osadnictwa		NOW
38	Pełowo	24	50-56/85	1. ślad osadnictwa		STAR
				2. ślad osadnictwa		PŚR
				3. osada		NOW
39	Małoszywka	3	50-56/86	ślad osadnictwa		STAR
40	Pełowo	25	50-56/87	ślad osadnictwa		PŚR
41	Pełowo	26	50-56/88	1. ślad osadnictwa		WŚR
				2. ślad osadnictwa		PŚR
				3. ślad osadnictwa		NOW
42	Pełowo	27	50-56/89	1. ślad osadnictwa		WŚR
				2. ślad osadnictwa		PŚR
				3. ślad osadnictwa		NOW
43	Pełowo	28	50-56/90	osada		PŚR/NOW
44	Kanigowo	3	50-56/91	ślad osadnictwa		STAR
45	Kanigowo	4	50-56/92	ślad osadnictwa		NOW
46	Kanigowo	5	50-56/93	1. ślad osadnictwa		STAR
				2. ślad osadnictwa		PŚR
				3. ślad osadnictwa		NOW
47	Kanigowo	6	50-56/94	ślad osadnictwa		STAR
48	Kanigowo	7	50-56/95	1. ślad osadnictwa		STAR
				2. ślad osadnictwa		NOW
49	Kanigowo	8	50-56/96	1. osada	przeworska	OWR
				2. ślad osadnictwa		NOW
50	Miszewko	3	50-56/97	ślad osadnictwa		STAR
51	Miszewko	2	50-56/98	1. grodzisko		PŚR
				2. kościół		ŚR/NOW

l.p.	Miejscowość	Nr w m.	AZP/ nr na ob.	Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia
				3. cmentarzysko		ŚR/NOW
52	Małoszywka	6	50-56/99	śląd osadnictwa		NOW
53	Małoszywka	4	50-56/100	śląd osadnictwa		EK
54	Małoszywka	5	50-56/101	śląd osadnictwa	trzcyniecka	EB II okr.
55	Kanigowo	9	50-56/102	1. ślad osadnictwa		EK
				2. osada		STAR
				3. ślad osadnictwa		NOW
56	Kanigowo	10	50-56/103	1. ślad osadnictwa		STAR
				2. ślad osadnictwa		WŚR
				3. ślad osadnictwa		NOW
57	Kanigowo	11	50-56/104	śląd osadnictwa		STAR
58	Kanigowo	12	50-56/105	śląd osadnictwa		PŚR
59	Kanigowo	13	50-56/106	1. osada		PŚR
				2. ślad osadnictwa		NOW
60	Kanigowo	14	50-56/107	1. ślad osadnictwa		WŚR
				2. ślad osadnictwa		PŚR
				3. ślad osadnictwa		NOW
61	Kanigowo Nowe	2	50-56/108	śląd osadnictwa		STAR
62	Kanigowo Nowe	3	50-56/109	śląd osadnictwa		PŚR/NOW
63	Kanigowo Nowe	4	50-56/110	śląd osadnictwa		NOW
64	Kanigowo Nowe	5	50-56/111	śląd osadnictwa		NOW
65	Kanigowo	15	50-56/112	śląd osadnictwa		STAR
66	Kanigowo	16	50-56/113	1. osada		PŚR
				2. ślad osadnictwa		NOW
67	Leksyn	1	50-57/7	1. ślad osadnictwa		EK
				2. ślad osadnictwa		XV-XVI w.
68	Wiciejewo	1	50-57/8	śląd osadnictwa		XVI-XVII w.
69	Wiciejewo	2	50-57/9	śląd osadnictwa		XVI-XVII w.
70	Wiciejewo	3	50-57/10	osada		XIV w.
71	Leksyn	2	50-57/15	osada		XIV-XV w.
72	Leksyn	3	50-57/16	śląd osadnictwa		XIV-XV w.
73	Leksyn	4	50-57/17	osada		XIV-XV w.
74	Łętowo	3	50-57/18	śląd osadnictwa		XV-XVI w.
75	Łętowo	4	50-57/19	śląd osadnictwa		XV-XVI w.
76	Mąkolin	18	50-57/20	osada		XVI-XVII w.
77	Mąkolin	19	50-57/21	śląd osadnictwa		XIV-XV w.
78	Łętowo	5	50-57/29	1. ślad osadnictwa		EK - późny N / WEB
				2. ślad osadnictwa		XIV-XVI w.

l.p.	Miejscowość	Nr w m.	AZP/ nr na ob.	Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia
79	Mąkolin	20	50-57/32	osada		XIV-XV w.
80	Mąkolin	21	50-57/33	1. ślad osadnictwa	przeworska	OWR
				2. osada		XIV-XV w.
81	Łętowo	6	50-57/34	1. ślad osadnictwa		EB
				2. osada	łużycka	EB
				3. osada		XV-XVI w.
82	Łętowo	7	50-57/43	ślad osadnictwa		XV-XVI w.
83	Łętowo	1	50-57/60	ślad osadnictwa	łużycka	EB
84	Łętowo	2	50-57/61	osada		IX-XI w.
85	Mąkolin	1	50-57/62	osada		XI-XII w.
86	Mąkolin	2	50-57/63	osada		VIII-IX w. i XII-XIII w.
87	Borowice	1	51-55/34	osada		XIII-XV w.
88	Budy Borowickie	1	51-55/35	1. osada	trzcieniecka	EB II okr.
				2. ślad osadnictwa	łużycka	EB
89	Borowice	2	51-55/45	ślad osadnictwa		STAR
90	Borowice	3	51-55/46	1. ślad osadnictwa		EK
				2. ślad osadnictwa		STAR
				3. ślad osadnictwa	pomorska	WEŻ
				4. ślad osadnictwa		XIV-XV w.
91	Borowice	4	51-55/50	1. ślad osadnictwa		EB
				2. osada		XIII w.
				3. ślad osadnictwa		NOW
92	Borowice	5	51-55/56	ślad osadnictwa		XII-XIII w.
93	Łagiewniki	1	51-55/72	ślad osadnictwa		XII-XIII w.
94	Miszewo Murowane	1	51-56/1	1. punkt osadniczy		EK
				2. punkt osadniczy	przeworska	OWR I-IV w. n.e.
				3. punkt osadniczy		XI-XIV w.
95	Miszewo Murowane	2	51-56/2	osada ?		XII-XIII w.
96	Miszewo Murowane	3	51-56/3	osada ?		XI-XIII w.
97	Miszewo Murowane	4	51-56/4	grodzisko		WŚR/ŚR
98	Miszewo Murowane	7	51-56/5	1. punkt osadniczy		XII-XIII w.
				2. punkt osadniczy		XIV-XV w.
99	Miszewo Murowane	8	51-56/6	znalezisko luźne		OWR
100		9	51-56/7	1. punkt osadniczy		XII-XIV w.

l.p.	Miejscowość	Nr w m.	AZP/ nr na ob.	Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia
	Miszewo Murowane			2. punkt osadniczy		PŚR/NOW
101	Borowice	6	51-56/9	1. punkt osadniczy		OWR
				2. punkt osadniczy		PŚR/NOW
102	Miszewo Murowane	10	51-56/10	1. punkt osadniczy		XII w.
				2. punkt osadniczy		NOW
103	Miszewo Murowane	11	51-56/11	punkt osadniczy		XII-XIV w.
104	Miszewo Murowane	12	51-56/12	1. punkt osadniczy		WŚR/ŚR/PŚR
				2. punkt osadniczy		ŚR/PŚR/NOW
105	Stanowo	3	51-56/13	punkt osadniczy		X-XIII w.
106	Stanowo	4	51-56/14	1. punkt osadniczy		X-XV w.
				2. punkt osadniczy		PŚR/NOW
107	Cieśle	1	51-56/15	1. punkt osadniczy	przeworska	OWR IV w. n.e.
				2. punkt osadniczy		X-XIII w.
108	Gąsewo	2	51-56/16	punkt osadniczy	przeworska	OWR I-V w.
109	Osmolinek	1	51-56/17	punkt osadniczy		X-XIII w.
110	Osmolinek	2	51-56/18	osada ?		X-XIII w.
111	Krawieczyn	2	51-56/19	punkt osadniczy		X-XV w.
112	Stanowo	5	51-56/20	osada ?		X-XIII w.
113	Osmolinek	3	51-56/21	1. punkt osadniczy		X-XIII w.
				2. punkt osadniczy		PŚR/NOW
114	Gąsewo	3	51-56/22	1. punkt osadniczy	przeworska?	-
				2. punkt osadniczy		X-XIII w.
115	Stanowo	6	51-56/23	punkt osadniczy	przeworska	OWR I w. p.n.e. - IV w. n.e.
116	Gąsewo	4	51-56/24	punkt osadniczy	przeworska	OWR I-IV w. n.e.
117	Gąsewo	5	51-56/25	1. punkt osadniczy	przeworska	OWR I-IV w. n.e.
				2. punkt osadniczy		X-XIII w.
118	Niesłuchowo	1	51-56/26	punkt osadniczy (osada?)		OWR IV w. n.e.
119	Niesłuchowo	2	51-56/27	1. punkt osadniczy	przeworska	L
				2. punkt osadniczy		XIII-XV w.
120	Niesłuchowo	3	51-56/28	1. osada ?		X-XII w.
				2. punkt osadniczy		XII-XV w.
121	Niesłuchowo	4	51-56/29	1. punkt osadniczy	przeworska	OWR
				2. punkt osadniczy		X-XIII w.
122	Miszewo Murowane	13	51-56/30	1. punkt osadniczy		XI-XIV w.
				2. punkt osadniczy		PŚR/NOW

l.p.	Miejscowość	Nr w m.	AZP/ nr na ob.	Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia
123	Borowice	7	51-56/31	1. punkt osadniczy	przeworska	OWR I-IV w.
				2. punkt osadniczy		X-XIII w.
				3. punkt osadniczy		PŚR/NOW
124	Miszewo Murowane	14	51-56/32	punkt osadniczy		PŚR/NOW
125	Niesłuchowo	5	51-56/33	punkt osadniczy		ŚR
126	Niesłuchowo	6	51-56/34	1. punkt osadniczy	przeworska	OWR I-IV w.
				2. punkt osadniczy		XII-XIV w.
127	Miszewo Murowane	15	51-56/35	1. punkt osadniczy		XIII-XV w.
				2. punkt osadniczy		NOW
128	Miszewo Murowane	16	51-56/36	1. punkt osadniczy		XI-XIV w.
				2. punkt osadniczy		NOW
129	Stanowo	7	51-56/37	1. punkt osadniczy		XI-XIV w.
				2. punkt osadniczy		NOW
130	Miszewo Murowane	17	51-56/38	1. punkt osadniczy		ŚR
				2. punkt osadniczy		PŚR/NOW
131	Stanowo	8	51-56/39	punkt osadniczy		ŚR/NOW
132	Stanowo	9	51-56/40	punkt osadniczy		XII-XIII w.
133	Krawieczyn	3	51-56/41	1. punkt osadniczy	przeworska	OWR I-IV w.
				2. punkt osadniczy		X-XIII w.
134	Miszewo Murowane	5	51-56/42	cmentarzysko ?	łużycka ?	EB/WEŻ
135	Miszewo Murowane	6	51-56/43	cmentarzysko	pomorska	H
136	Stanowo	2	51-56/44	znalezisko luźne		WŚR
137	Gąsewo	1	51-56/45	punkt osadniczy		WŚR
138	Stanowo	1	51-56/46	osada		WŚR
139	Krawieczyn	1	51-56/47	cmentarzysko	przeworska	OWR
140	Mąkolin	3	51-57/1	1. ślad osadnictwa		WŚR
				2. ślad osadnictwa		ŚR
141	Mąkolin	4	51-57/2	1. ślad osadnictwa	?	STAR
				2. ślad osadnictwa		WŚR
				3. ślad osadnictwa		ŚR
142	Mąkolin	5	51-57/3	1. ślad osadnictwa	?	STAR
				2. ślad osadnictwa		WŚR
				3. ślad osadnictwa		ŚR
143	Mąkolin	6	51-57/4	1. ślad osadnictwa	?	STAR
				2. ślad osadnictwa		XIII-XIV w.
144	Mąkolin	7	51-57/5	1. ślad osadnictwa		ŚR
				2. ślad osadnictwa		NOW
145	Mąkolin	8	51-57/6	1. ślad osadnictwa	?	STAR

l.p.	Miejscowość	Nr w m.	AZP/ nr na ob.	Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia
				2. ślad osadnictwa		ŚR
146	Mąkolin	9	51-57/7	1. ślad osadnictwa	?	STAR
				2. osada		WŚR
				3. ślad osadnictwa		ŚR
147	Mąkolin	10	51-57/8	1. ślad osadnictwa	?	STAR
				2. ślad osadnictwa		XIII w.
				3. ślad osadnictwa		XIV-XV w.
148	Mąkolin	11	51-57/9	ślad osadnictwa		PŚR
149	Mąkolin	12	51-57/10	1. ślad osadnictwa		XIII w.
				2. ślad osadnictwa		NOW
150	Mąkolin	13	51-57/11	ślad osadnictwa		XV w.
151	Mąkolin	14	51-57/12	ślad osadnictwa		XIII w.
152	Bodzanów	4	51-57/13	1. ślad osadnictwa	?	STAR
				2. ślad osadnictwa		WŚR/ŚR
				3. ślad osadnictwa		PŚR/NOW
153	Bodzanów	5	51-57/14	1. ślad osadnictwa		XIII-XIV w.
				2. ślad osadnictwa		XV w.
154	Bodzanów	6	51-57/15	1. ślad osadnictwa	?	STAR
				2. ślad osadnictwa		XI w.
				3. ślad osadnictwa		PŚR/NOW
155	Mąkolin	15	51-57/16	ślad osadnictwa		XV w.
156	Mąkolin	16	51-57/17	ślad osadnictwa		XIII-XIV w.
157	Bodzanów	7	51-57/18	1. ślad osadnictwa	?	STAR
				2. ślad osadnictwa		X w.
				3. ślad osadnictwa		ŚR
				4. ślad osadnictwa		NOW
158	Bodzanów	8	51-57/19	ślad osadnictwa		ŚR
159	Bodzanów	9	51-57/20	1. ślad osadnictwa	?	STAR
				2. ślad osadnictwa		WŚR/ŚR
160	Bodzanów	10	51-57/21	1. ślad osadnictwa		X w.
				2. ślad osadnictwa		ŚR
161	Bodzanów	11	51-57/22	ślad osadnictwa		PŚR/NOW
162	Bodzanów	12	51-57/23	ślad osadnictwa	?	NOW
163	Bodzanów	13	51-57/24	ślad osadnictwa		WŚR
164	Bodzanów	14	51-57/25	osada		ŚR
165	Cybulin	1	51-57/26	1. ślad osadnictwa	łużycka ? pomorska ?	EB/H
				2. osada		X-XII w.
				3. ślad osadnictwa		NOW
166	Chodkowo	1	51-57/31	osada		ŚR
167	Chodkowo	2	51-57/32	1. osada		XII-XIV w.
				2. ślad osadnictwa		PŚR
168		1	51-57/33	1. osada		XII-XIV w.

l.p.	Miejscowość	Nr w m.	AZP/ nr na ob.	Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia
	Karwowo Szlacheckie			2. ślad osadnictwa		XV-XVI w.
169	Karwowo Szlacheckie	2	51-57/34	1. osada		XII-XIV w.
				2. osada		NOW
170	Mąkolin	17	51-57/35	1. ślad osadnictwa	?	OWR
				2. osada		WŚR
				3. ślad osadnictwa		NOW
171	Gąsewo	1	51-57/36	ślad osadnictwa		ŚR
172	Gąsewo	2	51-57/37	osada		PŚR
173	Gąsewo	3	51-57/38	1. ślad osadnictwa	?	STAR
				2. osada		WŚR
174	Gąsewo	4	51-57/39	ślad osadnictwa		PŚR
175	Bodzanów	1	51-57/40	osada		XI-XII w.
176	Bodzanów	2	51-57/41	osada		WŚR
177	Bodzanów	3	51-57/42	osada		XI-XIII w.
178	Mąkolin	1	51-57/43	osada		WŚR
179	Mąkolin	2	51-57/44	osada		VIII-X w.
				osada		XII-XIII w.
180	Gromice	1	51-58/22	1. cmentarzysko	pomorsko-kloszowa	H / L
				2. cmentarzysko		XI-XII w.
181	Gromice	10	51-58/23	1. ślad osadnictwa		WEB
				2. osada		WŚR
				3. osada		XII-XIII w.
182	Gromice	11	51-58/24	1. ślad osadnictwa		EK
				2. osada		IX-XI w.
				3. ślad osadnictwa		PŚR
183	Gromice	12	51-58/25	1. osada		IX-XI w.
				2. ślad osadnictwa		PŚR/NOW
184	Gromice	2	51-58/26	1. osada		WŚR
				2. ślad osadnictwa		PŚR
185	Gromice	13	51-58/27	1. ślad osadnictwa		WŚR
				2. osada		PSR/NOW
186	Gromice	14	51-58/28	osada		XI-XII w.
187	Gromice	15	51-58/29	osada		PŚR/NOW
188	Gromice	16	51-58/30	osada		XIII-XIV w.
189	Gromice	17	51-58/31	1. osada		IX-XI w.
				2. ślad osadnictwa		XII-XIII w.
				3. ślad osadnictwa		XV-XVI w.
190	Gromice	18	51-58/32	osada		WŚR
191	Gromice	19	51-58/33	1. ślad osadnictwa	łużycka	EK - M
				2. ślad osadnictwa		EB/WEŻ
192	Archutowo	1	51-58/35	1. ślad osadnictwa		XI-XII w.

l.p.	Miejscowość	Nr w m.	AZP/ nr na ob.	Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia
				2. ślad osadnictwa		PŚR/NOW
193	Gromice	20	51-58/36	osada		XII-XIII w.
194	Gromice	21	51-58/37	1. ślad osadnictwa	łużycka	WEB
				2. osada		XIII-XIV w.
				3. osada		PŚR/NOW
195	Gromice	22	51-58/38	1. osada		XI-XII w.
				2. ślad osadnictwa		XIII-XIV w.
196	Gromice	23	51-58/40	osada		XII-XIII w.
197	Archutowo	2	51-58/41	ślad osadnictwa		PŚR/NOW
198	Gromice	7	51-58/70	znalezisko luźne		WŚR
199	Gromice	6	51-58/71	znalezisko luźne		EK - N
200	Gromice	8	51-58/72	cmentarzysko		WŚR/ŚR
201	Gromice	9	51-58/73	cmentarzysko	pomorsko-kloszowa	H / L
202	Gromice	4	51-58/74	ślad osadnictwa	trzcieniecka (?)	WEB
203	Gromice	5	51-58/75	grób szkieletowy		WŚR/ŚR
204	Gromice	3	51-58/76	cmentarzysko	pomorsko-kloszowa	H/WEŻ
205	Cieśle	5	52-56/1	punkt osadniczy	przeworska	OWR
206	Cieśle	6	52-56/2	cmentarzysko	przeworska	OWR
207	Cieśle	7	52-56/3	1. punkt osadniczy		ŚR
				2. punkt osadniczy		
208	Cieśle	8	52-56/4	1. osada		WŚR
				2. punkt osadniczy		ŚR
209	Cieśle	9	52-56/5	1. punkt osadniczy	przeworska	OWR
				2. punkt osadniczy		WŚR
210	Cieśle	10	52-56/6	1. osada(?)	przeworska	OWR
				2. osada		WŚR
211	Cieśle	25	52-56/7	1. punkt osadniczy	przeworska	OWR
				2. punkt osadniczy		WŚR
212	Cieśle	11	52-56/8	1. punkt osadniczy		WŚR
				2. punkt osadniczy		ŚR
213	Gąsewo (Olszamowo)	1	52-56/9	1. punkt osadniczy		WŚR
				2. punkt osadniczy		ŚR
214	Cieśle	12	52-56/10	punkt osadniczy		WŚR
215	Cieśle	13	52-56/11	1. punkt osadniczy	przeworska	OWR
				2. punkt osadniczy		ŚR
216	Cieśle (Okupniki)	14	52-56/12	punkt osadniczy	przeworska	OWR

l.p.	Miejscowość	Nr w m.	AZP/ nr na ob.	Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia
217	Cieśle (Okupniki)	15	52-56/13	punkt osadniczy		EK - P/M
218	Cieśle (Okupniki)	16	52-56/14	cmentarzysko	grobów kloszowych	L
219	Cieśle (Okupniki)	17	52-56/15	punkt osadniczy	?	STAR
220	Cieśle (Okupniki)	18	52-56/16	punkt osadniczy	?	STAR
221	Cieśle	4	52-56/17	1. cmentarzysko	przeworska	L / OWR
				2. cmentarzysko	grobów kloszowych	L
				3. punkt osadniczy		ŚR
222	Cieśle	19	52-56/18	punkt osadniczy		ŚR
223	Cieśle	20	52-56/19	1. punkt osadniczy	kultura świderska (?)	EK - P/M
				2. punkt osadniczy		ŚR
224	Cieśle	21	52-56/20	1. punkt osadniczy	przeworska (?)	L / OWR
				2. punkt osadniczy		ŚR
225	Cieśle	22	52-56/21	1. punkt osadniczy	łużycka	EB
				2. cmentarzysko (?)	grobów kloszowych	L
				3. punkt osadniczy	przeworska	L / OWR
226	Cieśle	23	52-56/22	1. punkt osadniczy	łużycka	EB
				2. punkt osadniczy		ŚR
227	Cieśle	24	52-56/23	punkt osadniczy	?	STAR
228	Kępa Polska	3	52-56/29	punkt osadniczy		ŚR
229	Kępa Polska	4	52-56/30	1. punkt osadniczy	przeworska	OWR
				2. punkt osadniczy		WŚR
230	Kępa Polska	5	52-56/31	1. punkt osadniczy	przeworska	OWR
				2. punkt osadniczy		WŚR
231	Kępa Polska	6	52-56/32	punkt osadniczy	?	STAR
232	Kępa Polska	7	52-56/33	punkt osadniczy	?	STAR
233	Kępa Polska	8	52-56/34	punkt osadniczy		ŚR
234	Kępa Polska	9	52-56/35	1. punkt osadniczy	przeworska	OWR
				2. punkt osadniczy		WŚR
				3. punkt osadniczy		NOW
235	Kępa Polska	10	52-56/36	punkt osadniczy		EK - M
236	Kępa Polska	11	52-56/37	punkt osadniczy	przeworska	OWR

I.p.	Miejscowość	Nr w m.	AZP/ nr na ob.	Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia
237	Kępa Polska	12	52-56/38	punkt osadniczy	?	STAR
238	Kępa Polska	13	52-56/39	punkt osadniczy		SR
239	Kępa Polska	15	52-56/40	cmentarzysko (urny)	?	?
240	Kępa Polska	14	52-56/41	1. punkt osadniczy	wschodniopomorska	H
				2. punkt osadniczy	?	XI-XII w.
				3. punkt osadniczy		STAR
241	Kępa Polska	1	52-56/42	1. osada (?)	wschodniopomorska	H
				2. punkt osadniczy	?	XI-XII w.
				3. punkt osadniczy		STAR
242	Cieśle	3	52-56/65	cmentarzysko		XI w.
243	Kępa Polska	2	52-56/66	1. punkt osadniczy		EK - N
				2. punkt osadniczy		?
244	Kępa Polska	16	52-56/67	skarb		X/XI w.
245	Reczyn	1	52-57/27	osada		WŚR
246	Reczyn	2	52-57/28	osada	pomorska	WEŻ
247	Reczyn Nowy	1	52-57/29	śląd osadnictwa		PŚR
248	Reczyn Nowy	2	52-57/30	1. osada		PŚR
				2. śląd osadnictwa		NOW
249	Reczyn Nowy	3	52-57/18	1. śląd osadnictwa		WŚR
				2. śląd osadnictwa		NOW